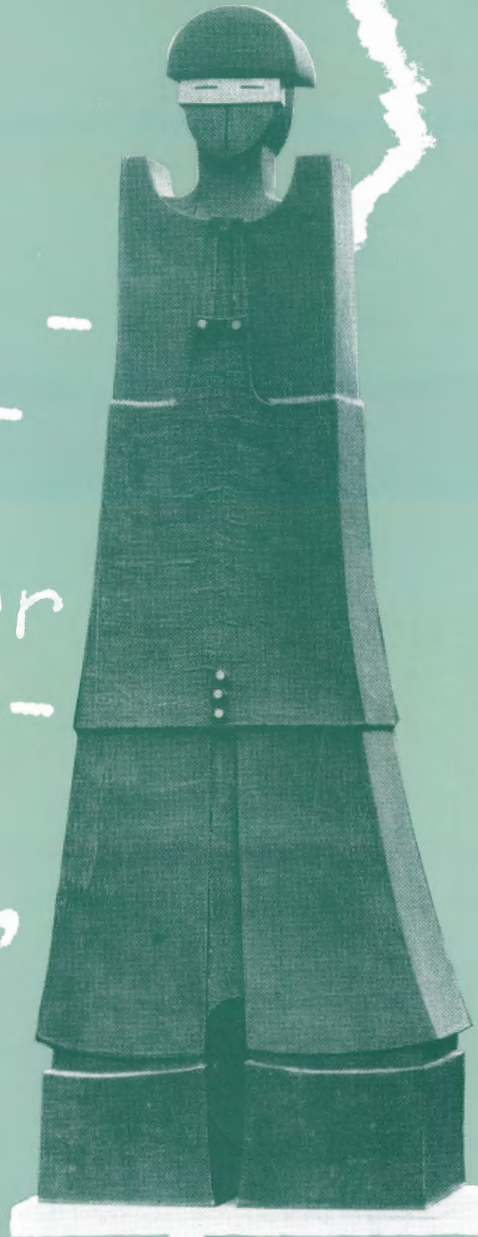

STAD SINT-NIKLAAS

OORLOG IN DE STAD

straat,
straat,
87 doden -
kt, Linde-
mei 1940,
23 oktober
4 doden -
doden -
terstraat,
45
doden -
straat,
at,
87 doden -
, Linde-
i 1940.

Kroniek van Sint-Niklaas in 1943

PIET VAN BOUCHAUTE

Colofon

Deze brochure vormt het vierde deel van een reeks historische kronieken over Sint-Niklaas tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er werd aan meegewerkt door B. De Cock, W. Van Croonenburg, L. Dehandschutter, J. Derboven, P. Elshout, V. Foubert, A. Van Der Gucht, R. Heymans, K. Maes, B. Moenssens, R. De Mulder, D. Smet en J. Smet.

Kaft: Herdenkingsmonument van Hubert Minnebo, dat op 17 mei 1990 op het Kroonmolenplein onthuld werd ter nagedachtenis van alle burgerlijke oorlogsslachtoffers uit Sint-Niklaas.

Wettelijk Depot : D/1993/6219/3

OORLOG IN DE STAD

Kroniek van Sint - Niklaas in 1943

INFORMATIEBROCHURE

Uitgegeven door
het Stadsbestuur
van Sint - Niklaas

Inhoud

De oorlogskansen keren	6-9
Terreur, sabotage en bombardementen in België	10-12
Sint-Niklaas anno 1943	14-39

Bronnen en literatuur

- Stadsarchief: Resolutieboeken Gemeenteraad (42/5 - 6) en Schepencollege (95/3-4), de dossiers Ontslagnamen (162), Dienstorders Schepencollege (229-230), Verordnungsblatt (253), Briefwisseling (446-447, 452, 1135, 1768-1769, en suppl. doss.), Concerten (569), Meiboomplanting (601), Velokoers (602), Passieve Luchtbescherming (2314, 2988), Opeisingen en leveringen (2916, 2921-2922, 2924-2927, 2931), Voorschriften Duitse overheden (2996), Opgraven slachtoffers (3008), Oorlogsschade (3019), Scholen (3044, 3069, 3085, 3125-3126), Schooltoezicht (3145-3146), Rijksmiddelbare Scholen (3177), Nijverheidsschool (3188), Academie voor Schone Kunsten (3210, 3212), Muziekacademie (3231, 3234), Cultuurdienst (3255), Museum (3270), Toneelcommissie (3291), Huurovereenkomst Gildenhuis (3307), Rijksweg Antwerpen-Gent (3364), Baan Sint-Niklaas - Kieldrecht (3381), Voetpadwerken (3588, 3806, 3820, 3822), Bouwingen (3671-3672), Kerkhoven (3836), Ambulancewagens (4138), Politie (4322, 4335), Machtigingen (4493-4494), Badinrichting (4641), Foren (4745-4750) en de processen-verbaal over het jaar 1943.
- Archief Adolphe Cryns: drie mappen 1943, met dagboeknotities, brieven, foto's, documenten en verslagen.
- Bibliotheca Wasiana: André Van Reeth, V.N.V. Sociale Dienst, arrondissement Sint-Niklaas [typoscript met fotomateriaal], 44 p., W 30.369.
- Literatuur: De jaren 40, Oosthoek/Heideland-Orbis, 1983; Reeks België in de Tweede Wereldoorlog, De Nederlandsche Boekhandel, dl 1-6, 8-10, 1984-1990; De Oorlogskranten, Florence, 1992-1993; E. Verhoeyen, België bezet, BRTN, 1993.

Illustraties

De illustraties zijn afkomstig van het Stadsarchief (p.14 m, 17, 19, 23, 24 lb+m, 25 m, 26 ro, 27 m, 33 lb, 34 b, 36 b, 38), de Bibliotheca Wasiana (p. 22, 28, 31), de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (p. 35), het Internationaal Exlibriscentrum (p.3) , mevrouw F. Cryns-Hommelen (p.13, 14b, 15b, 20-21, 24 rb, 25 b, 26 lo, 29, 32, 33 rb, 34o, 36o, 37) en de heren R. Heymans (p.9b, 15o, 16), en K. Maes (p.6m, 12o) en G. Van Overloop (p.27b). De fotoreproducties uit het archief van A. Cryns werden gemaakt door P. De Malsche. De foto's op p.6o, 7-8 en 9o komen uit «De jaren 40» en de foto's op p.10-11 en 13o werden overgenomen uit diverse delen van de reeks «België in de Tweede Wereldoorlog». De beide affiches op p.12 vindt men ook in de «De Oorlogskranten».

Woord vooraf

Van november 1993 tot oktober 1994 herdenkt het stadsbestuur «50/75 jaar bevrijding van Sint-Niklaas». Alle oud-strijdersverenigingen van de stad hebben daartoe de krachten gebundeld in een werkgroep, die onder het voorzitterschap van minister Freddy Willockx een gevarieerd programma-aanbod heeft uitgewerkt. Drie belangrijke krachtlijnen schragen het project: 1°) het eerbetoon aan de slachtoffers van de beide wereldoorlogen, 2°) het informeren en sensibiliseren van een breed publiek en vooral ook van de jongere generaties rond de thematiek van vrede en verdraagzaamheid, 3°) het waarschuwen tegen de gevaren van het extreem-rechtse gedachtengoed dat overal in Europa, en ook in ons land, opgang maakt.

De opening van de tentoonstellingen «Naamstenen 1914-1918» in de Salons voor Schone Kunsten en «De Belgische dynastie» in het Stadhuis op 10 en 11 november 1993 werd de aanloop tot een hele reeks herdenkingsactiviteiten. De Informatiedienst en het Stadsarchief leggen momenteel de laatste hand aan een audio-visuele evocatie over het dagelijkse leven in Sint-Niklaas tijdens de Tweede Wereldoorlog, bestemd voor de oudste leerlingen van het secundair onderwijs en voor geïnteresseerde groepen en verenigingen. Op de vooravond van de start van de Ronde van Vlaanderen (3 april 1994) wordt in de Stadsbibliotheek de «Wielersport in oorlogstijd» in de kijker geplaatst, ondermeer door middel van boeiend fotomateriaal uit de verzamelingen van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog en van voormalig wielerkampioen Staf Van Overloop.

Van eind augustus tot half oktober 1994 loopt in de Zwijgershoekzaal van het Stedelijk Museum de grote expositie «Oorlog in de stad»; tijdens de startweek - de «Week van de Bevrijding» - wordt er een wetenschappelijke voordracht en een mini-filmfestival georganiseerd. De vredefeesten van 3 en 4 september 1994 vormen uiteraard het hoogtepunt van het programma: Sint-Niklaas zal bij die gelegenheid een delegatie Poolse en Britse bevrijders te gast hebben en een speciaal ontworpen gedenkpenning voorstellen. Op zondag 11 september 1994 volgt er als slotmanifestatie een bevrijdingsestafette voor wielertoeristen.

Het omvangrijke en ambitieuze project «50/75 jaar bevrijding van Sint-Niklaas», dat ook andere Vlaamse steden en gemeenten blijkt te inspireren, wordt inhoudelijk voorbereid door het opzoekings- en studiewerk dat sedert 1989 verricht wordt in het Stadsarchief. In de brochurereeks «Oorlog in de stad» en in bijdragen voor het tijdschrift «Archivaria» kan men kennismaken met de eerste resultaten van dit historisch onderzoek. De «Kroniek van Sint-Niklaas in 1943» is het vierde en voorlaatste deel van de brochurereeks. Ook nu weer krijgt de lezer een levendig beeld voorgeschoteld van een verwarrende en complexe episode uit de Sint-Niklase stadsgeschiedenis, andermaal fraai geïllustreerd met vaak verrassende foto's en documenten.

Wij feliciteren stadsarchivaris Piet Van Bouchaute met deze nieuwste realisatie en kijken met belangstelling uit naar de afsluitende brochure over 1944 (en 1945) en naar de thematische synthese, die na bijkomend speurwerk in het Stadsarchief en in particuliere en openbare archieven mogelijk moet zijn.

Hunfred Schoeters,
Burgemeester wd.

De oorlogskansen keren

3 januari 1943

De Russen beginnen een grootscheeps winteroffensief in de Kaukasus.

14 januari 1943

In Casablanca beslissen de Britse premier Churchill en de Amerikaanse president Roosevelt de invasie in West-Europa te verschuiven. De verovering van Sicilië in het voorjaar krijgt voorrang.

18 januari 1943

Circa 500 RAF-vliegtuigen bombarderen Berlijn. De Luftwaffe valt Londen aan.

23 januari 1943

Na een drie maanden lange veldtocht vanuit El Alamein (Egypte) veroveren Britse troepen Tripoli (Libië).

31 januari 1943

Stalingrad wordt bevrijd. Maarschalk Friedrich Von Paulus geeft zich met zijn overblijvende manschappen over.

16 februari 1943

SS-Reichsführer en politiechef Heinrich Himmler beveelt de liquidatie van het joodse getto te Warschau.

18 februari 1943

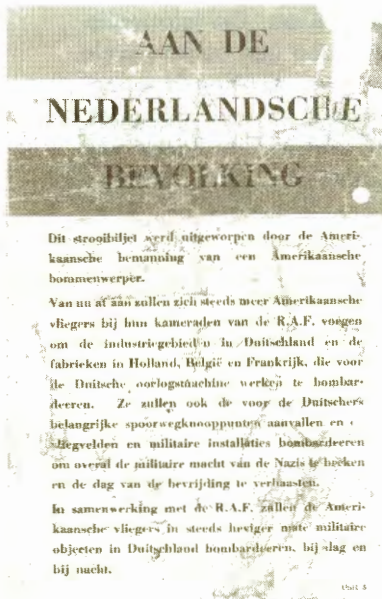
Propagandaminister Joseph Goebbels kondigt tijdens een massameeting in het Berlijnse Sportpaleis de «totale oorlog» aan. Duitse schoolkinderen zullen worden ingezet voor ondersteunende militaire taken.

2 en 3 maart 1943

Amerikaanse en Australische bommenwerpers verstrooien een Japans konvooi van 14 schepen rond de Bismarckarchipel (Nieuw-Guinea).

31 maart 1943

De Amerikaanse luchtmacht mist de scheepswerf Wilton-Feijenoord bij een aanval op Rotterdam. Er vallen ruim 300 doden. Twintigduizend mensen worden dakloos.

Dit pamflet van de Amerikaanse luchtmacht is op Wase bodem gevonden. Op de keerzijde worden enkele bommenwerpers afgebeeld en een trots wapperende «Stars and stripes»-vlag.

Vanaf maart 1943 schakelt de RAF met veel succes de snelle Mosquito-bommenwerpers in bij de luchtaanvallen op Duitsland.

De massamoord bij Katyn was decennialang het voorwerp van een felle controverse tussen de betrokken partijen. Recent heeft de Russische president Jeltsin evenwel toegegeven dat de Poolse officieren op bevel van Stalin geëxecuteerd werden.

- 13 april 1943 Bij Katyn (Polen) worden de massagraven ontdekt van duizenden Poolse officieren die op bevel van Stalin in 1940 vermoord werden.
- 13 mei 1943 Met de overgave van de laatste Duitse en Italiaanse troepen in Tunesië behalen de geallieerden een psychologisch belangrijke overwinning.
- half mei 1943 Na bijna een maand wordt de wanhoopsopstand in het getto van Warschau volledig neergeslagen. Duizenden gevangenen zijn ter plaatse geëxecuteerd; de rest wordt naar de kampen gedeporteerd.
- 17 mei 1943 Vijftien RAF-bommenwerpers vernielen drie Duitse stuwdammen. Door de overstromingen zijn naar schatting 120.000 mensen dakloos.
- 23 mei 1943 Op de Balkan breidt de guerrilla zich verder uit. De verzetsacties worden gecoördineerd vanuit het geallieerd hoofdkwartier in het Midden-Oosten.
- 24 mei 1943 Admiraal Karl Dönitz roept alle Duitse onderzeeboten uit de Atlantische Oceaan terug wegens de hoge verliezen.
- 15 tot 23 juni 1943 Het Roergebied wordt systematisch gebombardeerd. Doelwitten zijn vooral de staalcentra Oberhausen en Mülheim en de chemische industrie van Krefeld.
- 28 juni 1943 Het aanleggen van versterkte vestingen langs de Noordfranse kust voor de lancering van V1-raketten wordt een topprioriteit voor de Duitsers.
- 10 juli 1943 Het Amerikaanse zevende leger en het Britse achtste leger landen op Sicilië. Vanuit alle havens tussen Gibraltar en Port Saïd vertrekken er geallieerde schepen ter ondersteuning van de invasie.
- 13 juli 1943 Hitler gelast het pas gestarte offensief aan het Oostfront af.

Linksboven : Hitler bespreekt met de Roemeense «conducator» maarschalk Ion Antonescu de strategische situatie aan het Oostfront (op 14 april 1943).

Rechtsboven : de deelnemers aan de geallieerde oorlogsconferentie van 24 augustus 1943 poseren op het terras van de Citadelle van Quebec. Van links naar rechts : de Canadese premier Mackenzie King, de Amerikaanse president Roosevelt, de Britse premier Churchill en de Britse gouverneur-generaal, de graaf van Athlone.

Onderaan : een uitbundige menigte viert voor de Dom van Milaan de val van Benito Mussolini (25 juli 1943).

24 tot 31 juli 1943

25 juli 1943

2 augustus 1943

27 augustus 1943

28 en 29 augustus 1943

9 september 1943

23 september 1943

1 oktober 1943

14 oktober 1943

6 november 1943

Hamburg wordt verwoest door luchtbombardementen. In totaal vallen er 235.000 bommen, die 40.000 doden eisen en 19 km² van de stad in puin leggen.

Duce Benito Mussolini wordt gevangengezet. Koning Victor Emmanuel II wordt opperbevelhebber van het leger. Een paar dagen later wordt de Fascistische Partij ontbonden.

In het kamp Treblinka komen de gevangenen in opstand en vernielen de crematoria.

De V1-lanceerbasis in het Noordfranse Watten wordt door Amerikaanse vliegtuigen bestookt.

Na een vloedgolf van stakingen en sabotageacties wordt in Denemarken de staat van beleg afgekondigd. Koning Christian wordt krijgsgevangen genomen; regering en parlement worden ontbonden; het leger en de vloot worden ontwapend en de officieren en manschappen geïnterneerd.

De Italiaanse premier Badoglio informeert Hitler dat hij een wapenstilstandsovereenkomst heeft aangevraagd. Hierdoor komt een einde aan het verdrag van de Asmogendheden. De overeenkomst wordt op 17 november 1943 getekend.

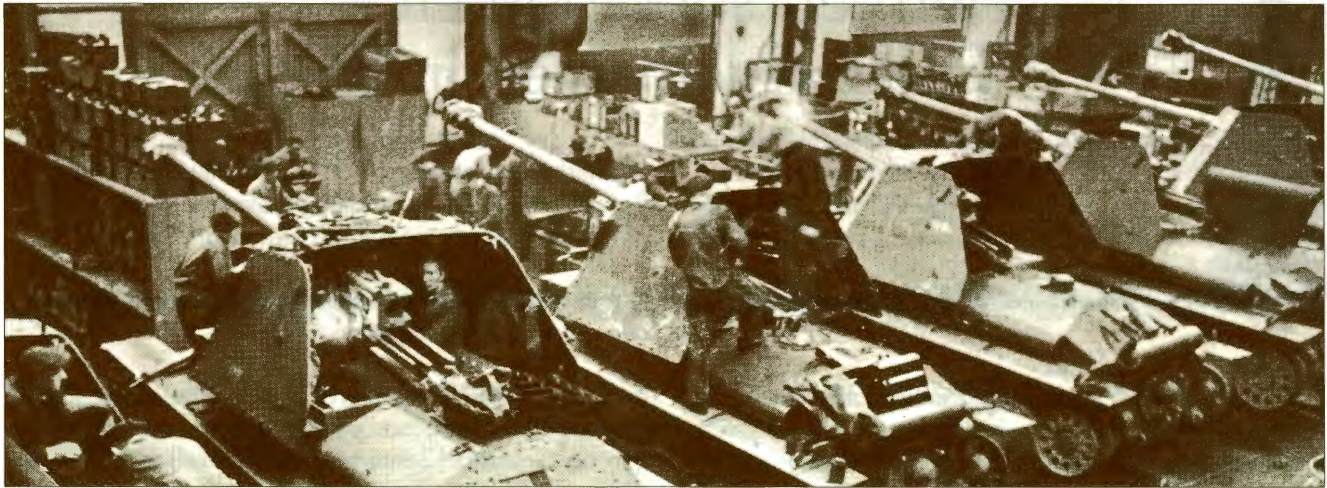
De Duitsers liquideren het joodse getto van Vilnius in Litouwen.

Het Britse vijfde leger trekt Napels binnen.

In het Poolse concentratiekamp Sobibor ondernemen de gevangenen een uitbraakpoging. De massavergasingen worden ten gevolge hiervan gestaakt.

Het Rode Leger maakt een einde aan de Duitse bezetting van Kiev.

De Duitse oorlogsindustrie draait op volle toeren. Hierboven: de montage van pantserwapens in een Tsjechische wapenfabriek (foto gepubliceerd in het propagandatijdschrift «Signaal», nr. 2, februari 1943, p. 16).

22 november 1943

Te Kairo beslissen Churchill, Roosevelt en de Chinese president Tsjang Kai Sjek samen te werken om de Japanners uit Birma te verdrijven.

28 november 1943

Churchill en Roosevelt voeren voor het eerst besprekingen met Stalin tijdens de conferentie van Teheran.

8 december 1943

Italiaanse strijdkrachten trekken van nu af aan met de geallieerden ten strijde.

13 december 1943

Uit Zürich wordt gemeld dat de Duitsers proeven nemen met V2-raketten, die een schootsafstand van 500 km hebben.

20 en 21 december 1943

Bremen en Frankfurt worden gebombardeerd.

26 december 1943

Britse marineschepen brengen de Duitse slagkruiser Scharnhorst tot zinken in de Noordelijke IJszee.

Na een geallieerde luchtaanval staan dakloos geworden Berlijners in de rij om van levensmiddelen te worden voorzien (19 november 1943).

Terreur, sabotage en bombardementen in België

begin januari 1943

Na herhaalde aanslagen op Duitse militairen worden in Brussel en Luik een veertigtal gijzelaars gefusilleerd. België geraakt steeds meer in de greep van het geweld.

13 januari 1943

In een herderlijke brief veroordeelt kardinaal Van Roey alle vormen van terrorisme.

20 januari 1943

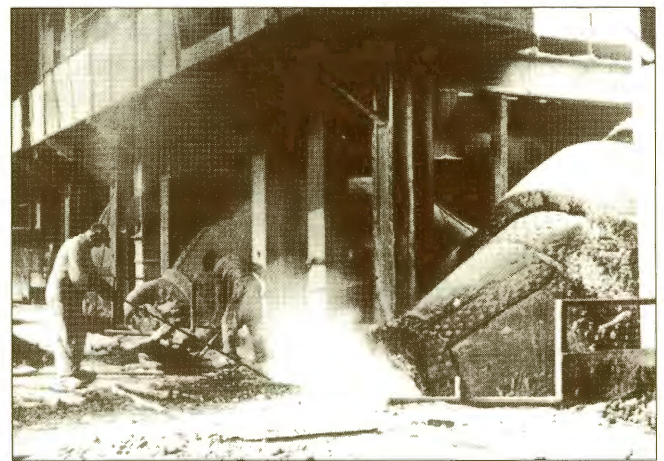
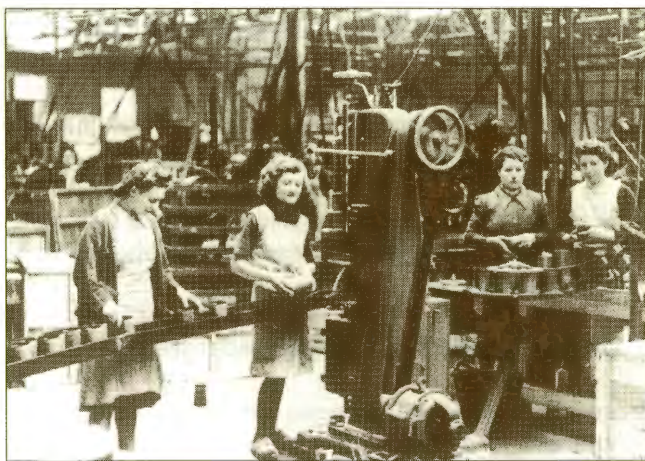
Een RAF-vliegtuig, bestuurd door de Belgische piloot Jean de Selys Longchamps, beschiet het hoofdkwartier van de Gestapo (Geheime Staatspolizei) te Brussel en richt er een ware ravage aan.

Het overgrote deel van de Belgische industriële productie gaat naar Duitsland.

20 februari 1943

Alle eerstejaarsstudenten en alle leerlingen die het middelbaar of technisch onderwijs verlaten, moeten op last van de bezetter zes maanden in een fabriek gaan werken.

Links : stof voor Duitse legeruniformen, rechts : metaal voor de Duitse wapenijverheid.

27 februari 1943

750 Belgische politieagenten en rijkswachters worden aangehouden, onder het voorwendsel dat zij zich niet behoorlijk van hun taak kwijten.

6 maart 1943

Krachtens een Duitse verordening moeten alle mannen, geboren in 1922, 1923 en 1924, opgeroepen worden voor gedwongen arbeid in Duitsland.

14 maart 1943

VNV-leider Hendrik Elias start een nieuwe wervingscampagne voor het Oostfront.

5 april 1943

Bij een Amerikaans bombardement op Mortsel komen ongeveer 1.000 burgers om het leven. De geviseerde Erla-werkplaatsen worden niet echt zwaar getroffen.

23 april 1943

Secretaris-generaal De Winter weigert tegemoet te komen aan Duitse eisen inzake de levering van 6.000 ton suiker en 2.000 ton gedroogde groenten.

- 28 april 1943 De werkingssfeer van het Duitse strafrecht wordt uitgebreid: voor 15 categorieën grote overtredingen wordt de doodstraf ingesteld.
- 8 mei 1943 Militärbefehlshaber Generaal von Falkenhausen uit zijn ongenoegen over de weinig coöperatieve houding van de secretarissen-generaal. Hij dreigt met een Duits burgerlijk bestuur.
- 24 mei 1943 Het vleesrantsoen wordt verlaagd tot 20 gram per dag.
- 1 juni 1943 De Duitse machthebbers beslissen 700 postboden in Duitsland tewerk te stellen. Hiermee komt het aantal gedeporteerde Belgische postbeambten op ongeveer 2.000.
- 3 juni 1943 In het Luikse station Guillemins wordt de centrale bedieningspost voor de wissels in brand gestoken. Het duurt maanden voordat de treinen weer normaal kunnen rijden.
- 22 juni 1943 De Antwerpse Fordfabrieken worden gebombardeerd.
- 1 juli 1943 De arbeidsplicht wordt uitgebreid tot alle mannen tussen 18 en 65 jaar en alle niet-gehuwde vrouwen tussen 18 en 35 jaar.
- 16 juli 1943 De Leuvense rector Van Waeyenbergh wordt tot 18 maanden cel veroordeeld omdat hij weigerde studentenlijsten door te geven aan de Bezetter.
- 20 juli 1943 Een door Radio Londen georganiseerde actie om geen kranten te kopen op 20 en 21 juli wordt een succes.

Linksonder : Henri De Saedeleer en zijn echtgenote Elisabeth Jacobs microfilmen het voor Londen bestemde wekelijks rapport van het inlichtingennetwerk Luc-Marc.

Rechtsonder : agenten van de Belgische verzetsgroep Nola plegen in 1943 een aanslag op het Rijksarbeidsambt te Brussel. Op de foto het resultaat van de ravage.

**DIE KINDER
VON ANTWERPEN**

Boven : naar aanleiding van het bombardement op Morsel verspreiden de Duitse propagandachefs de affiche «Die Kinder von Antwerpen» om de Belgische bevolking tegen de geallieerden op te zetten.

Midden : in Londen gedrukte affiche om het moreel van de Belgische vluchtelingen in Engeland op te krikken.

Onder : de Amerikaanse mini-krant «L'Amérique en guerre» en haar Nederlandstalige tegenhanger wordt massaal boven België gedropt.

TERREUR, SABOTAGE EN BOMBARDEMENTEN IN BELGIE

6 augustus 1943

De Duitsers leggen beslag op circa 60% van de textielstocks. De goederen worden naar Duitsland gebracht, waar grote tekorten heersen door de geallieerde bombardementen.

7 september 1943

Een Amerikaans-Britse luchtaanval richt veel schade aan op het militair vliegveld van Evere: 150 vliegtuigen worden vernield. Meer dan 1.000 gebouwen in het Brusselse worden tijdens de raid getroffen. Er vallen zeker 200 slachtoffers.

17 september 1943

Secretaris-generaal van Justitie Schuind wordt van zijn functie ontheven. Hij kante zich tegen de ondertekening van een oproep aan zijn ambtenaren om actief mee te werken aan de opsporing van werkweigeraars.

17 oktober 1943

Bijna alle Belgische voetbalclubs verzetten zich tegen de voorgenomen splitsing van de sportbonden in Vlaamse en Waalse afdelingen. De regionaliseringsplannen worden weldra opgeborgen.

10 november 1943

Een namaakeditie van «Le Soir», waarin de Duitsers op een humoristische manier belachelijk gemaakt worden, is te koop in Brussel. De uitgave is gemaakt en gedrukt door leden van het Onafhankelijkheidsfront.

17 november 1943

Zestien Belgen en een Pool worden wegens spionage terechtgesteld.

6 december 1943

Het Duitse opperbevel gelast de levering van 35.000 ton hooi, 25.000 ton haver, 5.000 ton gedroogde groenten, 40.000 ton aardappelen en grote hoeveelheden fruit en groenten

Sint-Niklaas anno 1943

1 januari 1943

In een nieuwjaarscirculaire spoort Fritz Sauckel, «Generalbevollmächtigte für den Arbeitseinsatz», de arbeidsdiensten van het Grootduitse Rijk en van de bezette gebieden ertoe aan om opnieuw door echte nationaal-socialistische samenwerking de nodige werkkrachten ter beschikking te stellen voor de Duitse oorlogseconomie en met Duitse «Gründlichkeit» elke opdracht uit te voeren van de «unvergleichlicher und über alles geliebter Führer Adolf Hitler». Tijdens een nachtelijke politiecontrole op de Sint-Niklase Werbestelle wordt een exemplaar van Sauckels brief weggenomen op het bureau van directeur Grundt.

4 januari 1943

Burgemeester Emiel Van Haver en het hoofd van de Dienst Passieve Luchtbescherming uiten tegenover de Kreiskommandantur de wens dat de leiding en het personeel van de diverse veiligheids- en ordediensten uitgenodigd zouden worden naar eventuele demonstraties met fosforbrandbommen bij de Wehrmacht. Duitse richtlijnen over de maatregelen ter bescherming van dieren, levens- en voedingsmiddelen bij fosforbombardeementen worden binnenkort vertaald en ondermeer aan alle landbouwers, geneesheren en apothekers van de stad toegezonden.

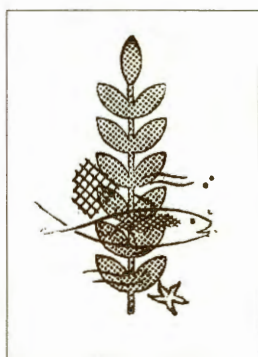
5 januari 1943

Hauptmann Gerster van de Kreiskommandantur stelt verbolgen vast dat bioscoopbezoekers en avondcursisten in groten getale niet-verduisterde zaklampen gebruiken. Commissaris Cryns moet hierover verantwoording komen afleggen. In zijn dagboek noteert Cryns: «De Duitsers hebben werkelijk schrik van de Engelse vliegeniers [...] Zij dulden niet het kleinste lichtje op de openbare weg hetgeen heel wat problemen medebrengt want in de straten ziet men soms geen halve meter voor uit.»

De staf van de Kreiskommandantur van Sint-Niklaas, gefotografeerd in de hall van het huis Meert (Stationsstraat 73) op Kerstnacht 1943. Links naast de vrouwelijke bediende op de eerste rij : Kriegsverwaltungsrat Vogel (3). Rechts naast de dame daarachter : Kreiskommandant Major Bosch (1) en Hauptmann Wach (2).

In januari 1943 wordt oud-activist August Borms officieel ontvangen door het Sint-Niklase Stadsbestuur. Bij die gelegenheid tekent hij het gulden boek van de plaatselijke afdeling van de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV).

Symbool van de afdeling «Visch en Visscheryproducten» van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie.

Van Havers demarche van 19 januari 1943 bij Commissaris voor de Groote Agglomeraties Hendrik Borginon (op de foto) levert geen tastbaar resultaat op omtrent het dossier Groot-Sint-Niklaas.

7 januari 1943

Het Stadsbestuur stuurt aan het Provinciaal Commissariaat voor 's Lands Wederopbouw een gewijzigd ontwerp van aanleg toe voor de Priesteragiewijk. In het plan is thans de nodige plaats ingeruimd voor de kerk, school, pastorie en het parochiaal centrum van de nieuwe Don Bosco-wijk.

11 januari 1943

De rantsoeneringsdienst van De Panne laat aan Burgemeester Van Haver weten dat zij spijtig genoeg geen haring meer mag leveren aan Sint-Niklaas. Op 8 januari 1943 had de dienst de aanwezigheid gesignaleerd van een massa haring die wegens gebrek aan vervoer dreigde te bederven; Van Haver had hierop gretig ingespeeld en verscheidene vrachtwagens naar De Panne gezonden om haring op te halen.

11 januari 1943
20 uur 30

August Borms, oud-activist en geboren Sint-Niklazeenaar, wordt door het Stadsbestuur plechtig ontvangen. In de trouwzaal van het Stadhuis houdt hij een voordracht over het ontstaan van het activisme. Hij brengt ook een bezoek aan het lokaal van de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV).

16 januari 1943

De Burgemeester heeft geen bezwaren tegen de opvoering van de «Femina-Revue» in de zaal «Palace» op 20 januari 1943. De politie zal evenwel toezicht uitoefenen tijdens de vertoning. A. Schepens en Co., de Antwerpse organisatoren van de revue, worden ervan verwittigd dat het spektakel desnoods kan stilgelegd worden als er «schunnigheden en al te groote naakt-stellery» in voorkomen.

16-17 januari 1943
's nachts

Commissaris Cryns breekt samen met inspecteur Julien Vermeulen binnen op het kabinet van de Burgemeester. De oom van Vermeulen heeft een namaaksleutel gesmeed. Cryns en Vermeulen vinden er de lijst van zestig kandidaten voor de hulppolitie, die op 7 januari 1943 door Oberkriegsverwaltungsrat Böhme goedgekeurd werd. Alle kandidaten zijn lid van het VNV, de DeVlag of de SS Vlaanderen.

17 januari 1943
9 uur

Na een grootscheepse propagandacampagne gaan de Wase nieuwe-ordegroeperingen over tot de keuring en aanwerving van vrijwilligers voor de Waffen SS in het «Casino» aan de Stationsstraat. Slechts vijf jonge mannen bieden zich aan en worden ingelijfd. Affiches en promotiedrukwerk voor de werfactie werden besmeurd of voorzien van anti-Duitse leuzen.

De publieke belangstelling voor de optochten van de Dietsche Militie - Zwarte Brigade (foto) en aanverwante groeperingen neemt zienderogen af.

19 januari 1943

Oberkriegsverwaltungsrat Böhme maakt een lijst bekend van elf Sint-Niklase beroepssoldaten die bij Winterhulp ingeschakeld mogen worden.

19 januari 1943

Emiel Van Haver nodigt Hendrik Borginon uit voor een bezoek aan de stad. Borginon is hoofd van de Commissie voor de Grootte Agglomeraties, die een ontwerp bestudeert tot bestuurlijke eenmaking van Groot-Sint-Niklaas. Van Haver wil hem overtuigen van de «noodzakelijkheid dezer voorgenomen uitbreiding».

22 januari 1943

Directeur August D'Hooge van de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten overlijdt te Gent.

22 januari 1943
rond 16 uur

De Vlaamsche Wacht en de Zwarte Brigade defileren door de stad. «Opvallend geen volk om dit stelletje zwarte mannen te zien opmarscheren. Veel mensen maken zelfs dat ze weg zijn», schrijft Cryns.

29 januari 1943

Louis De Baets wordt door Secretaris-Generaal van Binnenlandse Zaken Romsee benoemd tot gemeentesecretaris van Sint-Niklaas.

2 februari 1943

De Burgemeester vraagt aan de diensthoofden inlichtingen over de hulp die zij van de politie verwachten met betrekking tot hun bevoegdheid. Hij is van oordeel dat de agenten zich onvoldoende bewust zijn van het belang en de veelzijdigheid van hun taak. «By velen blijft het by een achteloos afdrentelen van straten en pleinen, zonder daarby den noodigen speurzinn aan den dag te leggen», luidt het in dienstorder 1943/3.

2 februari 1943

Major Bosch van de Kreiskommandantur stuurt aan de burgemeesters van het arrondissement Sint-Niklaas - Dendermonde instructies over de organisatie van de spoorwegwacht. De circulaire verplicht het gebruik van een «Wachbuch» dat door de wachters moet getekend worden bij het begin en het einde van hun opdracht en waarin bijzondere gebeurtenissen gesignaleerd moeten worden. Op het eindpunt van elke te bewaken «Strecke» (meestal aan de gemeentegrenzen) moet er een te signeren «Kontrollbuch» voorhanden zijn. De wachters moeten in de loop van 24 uur en vooral 's nachts en 's morgens vroeg meermaals gecontroleerd worden door een betrouwbare «Wachkontrolleur», die bij voorkeur bijgestaan wordt door een agent.

Volle aflat bij luchtaanval.

Een decreet door de H. Penitentiarië op 23 December 1942 uitgevaardigd, vermeldt dat Z. H. Paus Pius XII, toegerichte verzoeken goedgunstig heeft aanvaard, en hun, die bij gelegenheid van luchtaanval op hun stad of plaats, de volgende aanroeping in 't latijn of in welke levende taal ook, godvruchtig bidden, een volle aflat heeft toegestaan :

Jesu miserere mei.

Mijn Jezus barmhartigheid.

Een enkele voorwaarde wordt ertoe vereischt, nl. dat zij « met oprecht berouw, de akten van liefde en van berouw verwekken ».

Mijn God, ik benin U boven al, ik verfoei al mijn zonden uit liefde tot U. Verleen mij de genade U nooit meet te vergrammen.

SINT-NIKLAAS ANNO 1943

5 februari 1943

Het secretariaat van de DeVlag, Stationsstraat 3, mag op de aanplakborden aan de stadslantaarns propaganda aanbrengen voor het Walter Rummel-concert.

5 februari 1943

De Kommandantur heeft uitzonderlijk haar toestemming gegeven voor een dansfeest van de Musica Symfonie in de «Nantes». Nogal wat Duitsers zijn er aanwezig. «Gans het stel smokkelaars en opkopers voor de bezetter hangt rond de toog met de controleurs van de ravitaillering- en controoldiensten», meldt Cryns, «Er wordt grof verteer gemaakt.»

6 februari 1943

Hypoliet Faems en Maurice Fels worden door het Schepencollege aangesteld als tijdelijke bedienden-tekenaars om de stadsingenieur te helpen bij het opmaken van de plannen voor de «laan met park».

10 februari 1943

Commissaris Cryns bezorgt aan Emiel Van Haver informatie over de bewaking van de bescheiden van de ravitailleringdienst. Tijdens de werkuren, van 8 tot 12 en van 14 tot 18 uur, is er bestendig één agent aanwezig. Van 18 tot 22 uur en van 6 tot 8 uur is er een andere agent van wacht. Van 22 tot 6 uur wordt de dienst door twee agenten bewaakt, één in het lokaal zelf en één in de buurt. De nachtwakers hebben contact met het politiebureau en met de agenten die op de markt patrouilleren; in geval van alarm zijn er in een mum van tijd ten minste zes gewapende agenten ter plaatse.

12 februari 1943
avond en nacht

In de Weylerkazerne vindt er een algemene ledenvergadering plaats van de SS-leden van het arrondissement Sint-Niklaas, in aanwezigheid van een Duits officier. Na afloop gaan een viertal SS'ers zich bedrinken in café Vandenberghe (hoek Spoorweglaan) en in het «Casino». Ter hoogte van de zogenaamde «Krankenstube» (Stationsstraat 15) komt het rond halfeen tot een hoogoplopende ruzie met de agenten Loquet en Van Hoecke. De Feldgendarmarie moet er bijgehaald worden om de SS'ers tot bedaren te brengen.

16 februari 1943
12 uur 30

Vlak tegenover de Kreiskommandantur ontploft een handgranaat in een wagen van de reinigingsdienst. Volgens de politiecommissaris moet de granaat afkomstig zijn uit een vuilnisbak in de Stationsstraat. De Feldgendarmarie onderzoekt de wagen en ontdekt nog een tweede, niet-ontplofte granaat.

Nog intact gebleven vel rantsoeneringszegels voor het bekomen van textielwaren.

19 februari 1943

In een brief aan de gouverneurs van Oost- en West-Vlaanderen maakt de Oberfeldkommandant bekend dat burgemeesters, schepenen, gemeentesecretarissen, ambtenaren en politie verplicht zijn om aan de gemachtigden van de Werbestelle bevolkingsboeken, militieregisters en andere documenten ter beschikking te stellen «met het doel de lijst op te stellen van de in bepaalde jaren geboren Belgische inwoners». Bovendien wordt van hen geëist dat zij in «bijzondere gevallen» oproepingsbevelen bestellen, opzoeken verrichten naar en inlichtingen verstrekken over de verblijfplaats van werkweigeraars. Het afleveren van rantsoeneringszegels en -kaarten voor werkweigeraars moet stopgezet worden. Burgemeester Van Haver en commissaris Cryns spreken af deze «onmenselijke» orders naast zich neer te leggen. De brief wordt op 3 maart 1943 door Van Haver ter kennisgeving medegedeeld aan Cryns.

1

2

De Sint-Niklase arbeidersbevolking moet al haar werkkraft en spitsvondigheid gebruiken om te overleven in oorlogstijd. Enkele sfeerbeelden uit de late zomer van 1943 : 1) Hertestraat, 2) het «Gangskén» op Tereken, 3) het «Hofje» op Klein Hulst, 4) het «Gangskén» aan de Hospitaalstraat.

20 februari 1943

Op last van de Arrondissementscommissaris wordt de inboedel van een winkel te Vijfstraten publiek verkocht. De winkelier werd een paar maanden geleden in overtreding genomen door de controlediensten. Een aantal controleurs hebben van de situatie misbruik gemaakt om vooraf kachels, branders en ander nuttig materiaal te kopen aan vooroorlogse prijzen.

21 februari 1943
9 uur 45

Een negentigtal geüniformeerde Vlaamsche Wachters uit Gent, Antwerpen, Brugge en Sint-Niklaas komen op het Stationsplein samen voor een optocht door de voornaamste straten van de stad. Om 10 uur 45 eindigt de parade aan de Stadsschouwburg, waar een wervingsvergadering voor de Vlaamsche Wacht plaatsheeft. Circa 400 personen uit Sint-Niklaas en de omliggende gemeenten zingen er Vlaamse strijd- en volksliederen, begeleid door de muziekkapel van het derde bataljon uit Brugge. De massazang wordt geregeld onderbroken voor oproepen tot aansluiting. Luitenant Tack houdt de slootoespraak, waarna het defilé door de opvallend lege straten verdergezet wordt. In «De Vrije Belg» wordt de draak gestoken met de manifestatie.

23 februari 1943

De Kreiskommandantur maakt zich druk over de verkoop van teveel bioscooptickets op zon- en feestdagen of bij een «aantrekkelijk» programma. In de cinemagangen worden er stoelen bijgeplaatst, waardoor er ongelukken kunnen gebeuren in een panieksituatie. De Burgemeester wordt ertoe aangespoord hiertegen in te gaan.

3

4

SINT-NIKLAAS ANNO 1943

24 februari 1943

De winkelvoorraad van de S.M.O.B., het grote magazijn van de spoorwegbedienden aan de Mercatorstraat, en van de socialistische coöperatieve in de Truweelstraat wordt door de controlediensten aangeslagen en openbaar verkocht.

25-26 februari 1943
's nachts

Op de woning van Arrondissementscommissaris Van Haelst (Zamanstraat) worden door leden van het Geheim Belgisch Leger met rode verf anti-Duitse slogans geschilderd.

maart 1943

Hauptmann Gerster van de Kreiskommandantur wil de zijns inziens onbetrouwbare en te oude brandweercommandant Van Hende vervangen door een sergeant met VNV-signatuur. Cryns verzet zich tegen de geplande operatie. Hij maakt Gerster diets dat de betrokken persoon geen officiersexamen heeft afgelegd in Gent en beklemtoont dat het brandweerkorps zal ineenstorten als Van Hende verwijderd wordt. Cryns haalt zijn slag thuis: Van Hende kan aanblijven.

1 maart 1943

Generalmajor Bruns van de Oberfeldkommandantur vaardigt strenge strafmaatregelen uit tegen werkweigeraars, wier eigendomsrecht voortaan ontnomen kan worden door de Kommandantur. Bloedverwanten en personen die werkweigeraars helpen, begunstigen of ondersteunen, kunnen een gelijkaardige straf oplopen. De opbrengst van de nieuwe richtlijn kan ten gunste van de in Duitsland werkende arbeiders aangewend worden. Cryns maakt hierover enkele aantekeningen in zijn dagboek: «Er is geen huisgezin in onze stad dat niet getroffen wordt, en dat is nu maar een begin van uitvoering van die ongelofelijke verordnungen. De meeste betrokkenen bieden zich aan op de Werbestelle om last te besparen aan hun huisgezin en familieleden, want onze beschermers zijn tot alles in staat».

1 maart 1943
19 uur 30

In de Stadsschouwburg wordt een feestzitting georganiseerd ter gelegenheid van de eedaflegging van een nieuw contingent politieagenten. Het feest wordt opgeluisterd door chanssonnière Georgette Hagedoorn en pianovirtuoos Lode Backx. Alle stadsambtenaren en twee leden van hun gezin zijn uitgenodigd voor de plechtigheid.

3 maart 1943

De eigenaars van gronden, waarop canada's gekapt werden voor de blokmakerij, worden van overheidswege verplicht om zo spoedig mogelijk nieuwe aanplantingen te verrichten. De maatregel heeft tot doel «het karakter van het Waassche landschap te behouden, en de door de kanadaboomen gewaarborgde wateropslorping en de toekomstige behoeften der blokmakersnijverheid te verzekeren».

10 maart 1943

De Lierse burgemeester Alfred Van Der Hallen vraagt Van Havers advies omtrent een initiatief van Alfred Vindevogel (uit Ronse) en Gaston Feremans (uit Mechelen) om «volksgezelschappen» en «kunstavonden» te organiseren onder de hoede van de Propagandastafel te Brussel.

Rechterpagina : deze indrukwekkende tekstaffiche (100 x 65 cm) wordt in groten getale uitgehangen in Vlaamse steden en dorpen om het stijgende verzet van de burgers tegen de gedwongen tewerkstelling te counteren.

Opeischiing? **NEEN!!** **Solidariteit!**

Dagelijks krijgt U de meest domme zaken te hooren over de nieuwe dienstplichtverordening.

Doch, heeft tot hertoe U iemand gezegd dat, indien een Vlaamsche arbeider of arbeidster in Duitschland dienstverplicht wordt :

- 1) Hij dezelfde goede verzorging bekomt
- 2) Hetzelfde loon ontvangt
- 3) Een gelijk aantal dagen verlof wordt toegestaan
- 4) Vrij postverkeer kan onderhouden

} juist zoals
ieder Deutsche
arbeider

Wanneer de arbeider of arbeidster zich echter **VRIJWILLIG** aanbieden bekomen zij, benevens de hogervermelde, nog volgende voordeelen :

- 1) Vrije keus in het bepalen van de arbeidsplaats
- 2) Een niet terug te betalen kleedingspremie van 750 fr.
- 3) 6 weken ondersteuning voor vrouw en kinderen (75 fr. voor de vrouw, 25 fr. voor ieder kind ten laste, jonger dan 16 jaar)
- 4) De kans in de loterij een som van 10.000 fr. te winnen.

Er is echter nog iets anders :

Het gaat er thans om, de uitbuitelij der arbeiders voor goed uit te roeien. Luistert dus niet naar degenen die U allerlei domheden komen voorliegen, want deze praters hebben slechts één doel, namelijk : **NA DEN OORLOG HUN VROEGER UITBUITINGSSTELSEL TE KUNNEN HERVATTEN EN VOORTZETTEN.**

Millioenen mannen uit alle landen van het vasteland strijden voor de bevrijding van de economie en de voedselverzorging van Europa met de wapens, en dus ook voor UWE vrijheid. Helpt thans ook mede door uw arbeid en denkt er aan dat, na dezen oorlog, de te plukken vruchten in evenredigheid zullen zijn met uw verleende medewerking.

**Gaat naar Duitschland,
het land van het echte socialisme.**

Meldt U aan in de Werbestellen bij de plaatselijke Arbeidsambten

Vanaf april 1943 rekruteren de Duitsers Hilfsfeldgendarmen uit de rangen van de Dietsche Militie - Zwarte Brigade.

Vindevogel en Feremans doen hiervoor een beroep op gevestigde podiumgezelschappen. Zij willen cultuur onder het volk brengen buiten het VNV, de DeVlag en andere nieuwe-ordebewegingen om. In zijn antwoord van 12 maart 1943 stelt Van Haver zijn collega gerust: «[...] By ons vinden deze vertooningen den meesten byval; het is echter zaak dat de plaatselyke inrichter by de bevolking niet al te zeer als aanhanger der vernieuwingsbeweging bekend staat om aan dit werk eenige kans op welslagen te verleen; want het ligt wel in de bedoeling van de propagandastaffel iets in de plaats te stellen van de mislukte pogingen van «Devlag» [...]»

22 maart 1943

Burgemeester Van Haver maakt door middel van een affiche bekend dat hij iedere dinsdag en vrijdag tussen 9 en 12 uur op zijn kabinet ter beschikking is voor verzoeken van persoonlijke aard. Hij is voorts bereid bemiddelend op te treden «ten gunste van de in den vreemde te werkgestelde arbeiders en hun gezinnen». De bevolking wordt er ook van op de hoogte gebracht dat er in het Stadhuis een Bureau voor Sociaal Dienstbetoon gevestigd is, waar men iedere voormiddag van de werkweek terecht kan.

24-25 maart 1943
's nachts

Albert Vandenbroeck, directeur van de spoorwegmaatschappij Mechelen-Terneuzen, wordt gearresteerd door de Gestapo in zijn woning aan de Stationsstraat (nr. 57). Vandenbroeck wordt van anglofilie beschuldigd. Een paar dagen later wordt hij weer in vrijheid gesteld.

rond 25 maart 1943

De DeVlag brengt op gevels en lantaarnpalen allerhande aanplakbiljetten aan om vrijwilligers te ronselen voor het Oostfront. De affiches worden 's nachts weggenomen door politieagenten. Kriegsverwaltungsinspektor Vogel verzoekt de Burgemeester erop toe te zien dat de «Beschriftungen [...] mit Werbeparolen» niet meer verdwijnen.

27-28 maart 1943
tussen 1 en 2 uur 's nachts

Een achttal leden van de SS Vlaanderen bekladden verschillende kerken huismuren met anti-joodse en anti-sovjet-opschriften in plaaster. Aan de voorzijde van de Onze-Lieve-Vrouwekerk schilderen zij «Sowjets-haters van het Christendom», aan de rechterzijde «Vernietig de sowjets» en op de linker muur «Joden en sowjets ter dood». De actie wordt in de nacht van 10 op 11 april 1943 nog eens overgedaan.

31 maart 1943

Op het kantoor van de bevoorradingsdiensten heeft een hevige woordenwisseling plaats tussen bureeloverste Petrus Temmerman en een SS'er. Agent Karel de Cock komt tussenbeide en zet de SS-man aan de deur. Op 3 april 1943 wordt Temmerman door twee Feldgendarmen aangehouden en naar Gent overgebracht. Van Haver en Cryns gaan bij de Kreiskommandant protesteren tegen deze handelwijze. De Kreis-

Een Sint-Niklase werkweigeraar wordt gearresteerd door twee Hilfsfeldgendarmen.

- kommandant belooft bij de Oberfeldkommandantur te zullen bemiddelen om de affaire niet op de spits te drijven.
- april 1943
- Om het tekort aan Feldgendarmen te compenseren richten de Duitsers de Hilfsfeldgendarmerie op. Een dertigtal Zwarte Brigade-leden uit Sint-Niklaas en omgeving worden hiervoor gerekruteerd. Zij zijn gewapend met geweer en bajonet en dragen een zwart uniform. De Hilfsfeldgendarmen worden door de Duitse soldaten geminacht omdat zij de plaats innemen van naar het Oostfront gezonden Duitse miliciens.
- 3 april 1943
- Om het Vlaamse karakter van de stad te vrijwaren stemt het Schepencollege een motie om alle tweetalige en eentalig-Franse opschriften in het Stedelijk Museum te weren. De Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zal verzocht worden om de hoofding van zijn tijdschrift te vernederlandsen.
- 6 april 1943
- Het Stadsbestuur maakt aan het Provinciaal Commissariaat voor 's Lands Wederopbouw te Gent een «Bescheinigung» over om treinwagons te bekomen voor het vervoer van 480 ton breuksteen, bestemd voor wegeniswerken in de Heistraat en de Begijnenstraat.
- 10 april 1943
rond 14 uur 30
- Ondanks het verzet van diensthoofd Vandewiele komen twee Gestapo's een uur lang opzoeken verrichten in de bevolkingsboeken. Alle ambtenaren moeten de dienst verlaten, zodat het tweetal ongehinderd en onbespied kan werken.
- 10 april 1943
's nachts
- Richard Van Britsom, verantwoordelijke van het spionagenetwerk Tegal, wordt gearresteerd. Tal van Tegal-medewerkers duiken onder, maar Jean Grisouille, José Daeleman, luitenant Van Eepoel en koerier Leon Labit vallen eveneens in de Duitse handen. Grisouille wordt bij gebrek aan bewijsmateriaal naderhand weer vrijgelaten.
- 12 april 1943
- Regieringsinspektor Heidenhoff signeert een attest, waaruit blijkt dat de bewaking van het vliegplein «Sterreken» en omgeving onder de verantwoordelijkheid valt van de Sint-Niklase Burgemeester. Voor de bewaking zijn er ten minste negentien manschappen vereist.
- 16 april 1943
- Op bevel van de Kreiskommandantur moet het Stadsbestuur voorschotten betalen aan de ondernemers die voor de Heeresbaudienststelle Gent herstellingen uitvoeren aan de Weylerkazerne. De kosten van de werken worden op ongeveer 800.000 frank geraamd. Bij gebrek aan financiële middelen klopt het Stadsbestuur hiervoor aan bij het Ministerie van Financiën, dat nog 302.307,54 frank inkwartieringsuitgaven moet terugbetalen aan de stad.

In de villa Peeters aan de baan Antwerpen-Gent te Belsele is sedert november 1942 de schoolkolonie «Kamiel De Wilde» gevestigd. De kolonie is een initiatief van de door VNV-kringen gestichte vzw «Voor Moeder en Kind». Een vijftigtal jongens worden er tijdens de vakanties opgevangen en opgevoed in flammingantische zin.

Embleem van de ondergrondse verzetsgroeping Geheim Belgisch Leger

25 april 1943
Pasen

Louis De Cock organiseert de «Grote Prijs van het Waasland». De renners vertrekken vanop de Velodroom in de Pastoor de Meerleerstraat en rijden zestien ronden langs het Moleken, de Langhalsbeekstraat, de Valk, Bokstraat, Kleibekestraat, Plezantstraat, Onze-Lieve-Vrouwplaats, Onze-Lieve-Vrouwstraat, Markt, Kokkelbeekstraat, Congostraat en Pastoor de Meerleerstraat.

27 april 1943

Op initiatief van het VNV worden acht- tot twaalfjarige kinderen van nieuwe-ordegezinde ouders naar Belsele gebracht voor een vakantieverblijf. Bij hun vertrek krijgen de kinderen een leeuwevlag toegestopt.

28 april 1943

De Kommandantur beveelt Burgemeester Van Haver om Petrus Temmerman als hoofd van de ravitailleringdienst te ontslaan. Met ingang van 1 mei 1943 wordt Temmerman overgeplaatst naar de reinigingdienst.

rond 28 april 1943

Op het VNV-secretariaat aan de Grote Markt worden enkele Sint-Niklaase jongelui ondervraagd over de «witte brigade». Omdat zij ervan verdacht worden Engelsgezinde «swingmannen» te zijn, worden hun lange haren afgesneden. Na tussenkomst van Cryns en Van Haver kunnen zij huiswaarts keren. Cryns adviseert hen onder te duiken.

29 april 1943

Gerard Van Gerven, verdeler te Beveren van het sluikblad «De Vrije Belg», wordt door de Gestapo opgepakt. De redactie besluit hoe dan ook een meinummer uit te geven, om de Duitsers te doen geloven dat Van Gerven er niets mee te maken heeft. 's Anderendaags wordt Grisouille weer gearresteerd: bij een speuractie in zijn woonst hebben de Duitsers exemplaren van «De Vrije Belg» gevonden.

SINT-NIKLAAS ANNO 1943

eind april 1943

Twee bedienden van de Werbestelle maken aan de hand van de bevolkingsregisters lijsten op van alle mannelijke inwoners, geboren tussen 1896 en 1925. Op grond van deze gegevens moeten talrijke mannen zich vanaf begin mei 1943 aanbieden op de Werbestelle. Ongeveer 60% hiervan moet naar Duitsland gaan werken. «Verschillende personen onttrekken zich aan die dienst en gaan op een ander adres slapen, anderen verhuizen van woonst en geven niets aan op het stadhuis. Onze diensten treden in die gevallen van woonstveranderingen zonder aangifte niet op», schrijft Cryns.

1 mei 1943
18 uur

De Kreiskommandantur vraagt de Burgemeester onmiddellijk twee burgerwachters op te roepen om tot 9 uur morgenochtend twee treinwagons met «Wehrmachtsgut» te bewaken.

2 mei 1943

In een telefoongesprek met Cryns dreigt SS-man A.L. ermee vandaag een strafexpeditie te organiseren tegen stadsgenoten die naar de BBC luisteren. Cryns repliceert fel dat L. met de politie zal af te rekenen krijgen als hij zijn voornemen doorzet en de orde in de stad verstoort. Te Sint-Niklaas gebeurt er niets, maar L. gaat met enkele trawanten vernielingen aanrichten in een herberg te Hamme. Omstreeks 19 uur wil L. ook tekeergaan in het café van Louis Van Der Hert en aan de Kokkelbeekstraat; hij wordt evenwel tot andere gedachten gebracht door de waard, die oud-kampioen worstelen is.

6-7 mei 1943
's nachts

SS-man Alois Naudts wordt voor zijn deur door onbekenden neergeschoten. De Kommandantur begint een grootscheeps onderzoek en dreigt ermee burgers te gijzelen. Weldra komt echter aan het licht dat de moord werd ingegeven door persoonlijke wraakmotieven. De politie krijgt op 9 mei 1943 van de Gestapo het verbod zich nog verder met de zaak in te laten.

8 mei 1943

Bij een controle door de Duitsers worden de Werbestelleverantwoordelijken gelukkig met de goede resultaten inzake de verplichte tewerkstelling. Na afloop wordt er in de lokalen aan het Onze-Lieve-Vrouwplein (nr. 20) uitbundig feestgevierd, van 's middags tot 's anderendaags na 6 uur. De Werbestelle heeft van veel fabrikanten en handelaars geld en giften in natura ontvangen.

Op vraag van Burgemeester Van Haver moet de Sint-Niklase politie begin mei 1943 een onderzoek verrichten naar de tewerkstelling van de cursisten van «den Verlengden Leertijd» uit de gemeentelijke jongensschool aan de Kalkstraat. De betrokken leerlingen moeten een attest van hun werkgever kunnen voorleggen. Het onderzoek is noodzakelijk omdat er de laatste weken maar acht cursisten opdagen, zodat de leergangen van hogerhand dreigen stopgezet te worden.

ETABLISSEMENTEN *Tisma* D.B.A.

WERKEN OP TEKENING
SPECIALITEIT: VLAAMSCHEN STIJL
BIJZONDER INGERICHT VOOR
GEPOLEERD WERK

Sint-Niklaas-Waas, den 5 5 1943
Mercatorstraat 64

IK ONDERGETEKENDE, BESTUURDER DER ETABLISSEMENTEN TISMA, VERKLAAR HIERBIJ DAT DE GENAAMDE E Y C K E N André, WONENDE CONGOSTRAAT, 15 IN MIJN DIENST IS VANAF 31/10/1943

Kof. 2A/Bla.

ST-NIKLAAS-WAES, den 5n Juni 1943.
ANTWERPSCHE STEENWEG, 19

Aan het Gemeentebestuur der stad St. Niklaas.

Mijne Heeren,

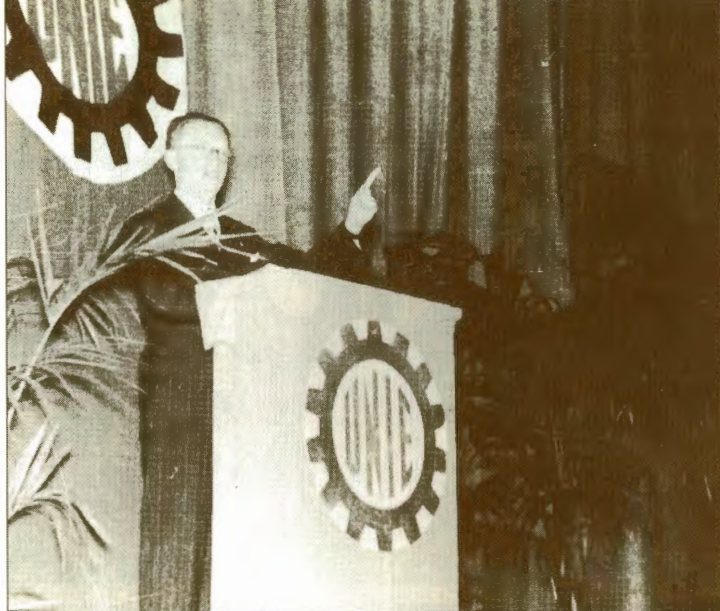
Uw ref. Bureel 12 - Boek nr. K.D.229
 wij zijn in het bezit van uw schrijven van 29 Mei.

Niet zonder verwondering hebben wij uw brief in zake Kultuuravonden gelezen. Inderdaad zien wij niet in hoe opdracht werd gegeven voor ons personeel een werk op te voeren, temeer daar ons bedrijf zelf over een eigen toneelgroep beschikt. Van de gevraagde bekendmaking hebben wij zodoende afgezien.

Inmiddels verblijven wij,

hoogachtend,
 Karges Hammer-Lecluyse N.V.

Frans Audenaert
 FRANS AUDENAERT

Rechts : *Edgard Delvo, Algemeen leider van de Unie van Hand- en Geestesarbeiders, houdt een toespraak tijdens een werkpauzeconcert in de Stadsschouwburg op 2 juni 1943.*

20 mei 1943
 9 uur 30

Links : *De Karlec-directie weigert haar medewerking te verlenen aan de stedelijke cultuuravonden voor arbeiders, die tijdens het weekend van 5 en 6 juni 1943 georganiseerd worden.*

23 mei 1943

St-Niklaas, Hof van het Stedsmuzeum.
 ZONDAG 23 MEI 1943.

**MEIBOOM
 PLANTING
 &
 LENTEFEEST**

ingericht door VIVO

onder bescherming en met steun van de
 Hrn Burgemeester en Schepenen der Stad
 en van den Stedelijke Kultuurdienst

Ten bate van de Getroffenen
 te Antwerpen.

Programma verplichtend 2 fr.

31 mei 1943

2 juni 1943
 11 uur 30

Er wordt een herdenkingsplechtigheid gehouden voor de gesneuvelde oostfrontier Jozef Verbraecken uit de Baron Dhanisstraat. In de stadhuis-hal is een katafalk opgesteld, omringd door twee hakenkruisvlaggen en een leeuwvlag. Emiel Van Haver houdt een korte lijkrede en er worden een paar liederen gezongen. Een indrukwekkende rouwstoet stapte daarna op naar de Sint-Jozefkerk op Tereken, waar een mis opgedragen wordt. Aan het hoofd van de stoet marcheren 72 leden van de Wehrmacht. De burgemeesters van Beveren, Haasdonk, De Klinge, Stekene en andere Wase gemeenten wonen de herdenking bij.

Onder impuls van het Stadsbestuur en het Vlaamsch Instituut voor Volksdans en Volksmuziek (VIVO) wordt er een meiboomplanting georganiseerd. Vanuit het museumpark wordt de meiboom stoetsgewijs naar de Warande gebracht, waar de planting plaatsvindt. Het feestprogramma vermeldt een toespraak van de Burgemeester, de uitvoering van liederen en volksdansen en een optreden van vendeliers. Onderwijzers en leerlingen van de gemeentescholen verlenen hun medewerking aan het evenement.

Na ruggespraak met de Kreiskommandantur wil de Arrondissements-commissaris kinderen van het vrije en officiële onderwijs inschakelen bij de coloradokeverbstrijding. Begeleid door de onderwijzers moeten zij naar de aardappelvelden gaan en er de kevers opsporen en vernietigen. Burgemeester Van Haver geeft aan de hoogste klassen van de gemeentelijke jongensscholen (vanaf het vijfde leerjaar) het bevel hieraan onmiddellijk gevolg te geven. De oproep tot de vrije scholen stuit op het voorbehoud van deken Verduyssen.

De Unie van Hand- en Geestesarbeiders verzorgt in de Stadsschouwburg een werkpauzeconcert voor de bedienden van het Arbeidsambt, de Werbestelle, het Stadsbestuur en de controlediensten. Het stadspersoneel is per dienstorder verplicht op de manifestatie aanwezig te zijn. Bij het begin van de bijeenkomst zijn er circa 100 toehoorders, op het einde nog een dertigtal. Rond 12 uur verlaten de meeste bedienden de zaal. Algemeen Unie-leider Edgard Delvo krijgt dan ook weinig respons op zijn propagandistische redevoering.

In de Stadsschouwburg vinden er cultuuravonden voor arbeiders plaats. Op 5 juni speelt de toneelgroep «Voor en door Winterhulp» «Jane Eyre» (van J. Janssen) voor de stadswerklieden, het politiekorps en de werknemers van Nobels-Peelman en Verbreyt en Co. Op 7 juni voert de toneelkring «Voor onzen Stam» van het Verbond der Vlaamsche Oudstrijders de «Gebroeders Kalkoen» (van G. Nielen) op voor de firma Scheerders Van Kerchove. Een geplande vertoning van «Jane Eyre» voor de N.V. Karges Hammer-Lecluyse op zondag 6 juni 1943 om 15 uur 30 wordt afgelast.

De bescheiden programmaproef van de Sint-Niklase meiboomplanting wordt aan twee frank verkocht ten bate van de slachtoffers van het bombardement op Mortsel (5 april 1943).

5 en 7 juni 1943
 19 uur

Duitse militairen zijn vaste klanten op de DeVlag-activiteiten in de feestzaal van het «Volkshuis» aan de Vermorgenstraat.

7 tot 16 juni 1943

De kleuterschool in de Lamstraat wordt tijdelijk gesloten wegens een kinkhoestepidemie.

8 juni 1943

Burgemeester Van Haver laat Hauptmann Wache van de Kreiskommandantur weten dat hij geen stadsaffiches zal laten drukken om de bevolking uit te nodigen voor een concert van de ingekwartierde Duitse troepen op zondag 13 juni 1943 in de feestzaal van het Volkshuis. Hij wil niets te maken hebben met het initiatief, dat naar zijn mening uitgaat van de DeVlag: «[...] De houding van DeVlag, die op onverholven wijze voor den Anschluss vooruit komt, druischt regelrecht in tegen [het] Vlaamsch zelfstandigheidsbeginsel, dat ten grondslag ligt aan onze V.N.V.-beweging. -Daarom dienen wy ons van iedere medewerking met DeVlag te onthouden. - Zoo luidt het parool van onzen Leider, wien wy onvoorwaardelyke trouw hebben gezwoeren. Door deze onwaardige houding heeft DeVlag-beweging zich onmogelyk gemaakt in Vlaanderen. Ieder initiatief dat van DeVlag uitgaat, is op voorhand tot mislukken gedoemd; buiten de leden van het V.N.V. slaagt DeVlag er niet in een handvol menschen byeen te brengen voor haar vergaderingen. Dat weten die heeren best: daarom moet myn naam worden gebruikt om argelooze menschen op een gecamoeffeerde manier naar hun vergaderingen te loodsen, waarvan het welslagen dan op het actief hunner beweging wordt geschreven.[...]» Als het concert evenwel naar de Schouwburg zou verplaatst worden, is de Burgemeester wel bereid zijn standpunt te herzien.

Am 13. Juni 1943 (Pfingstensonntag) findet im Theatersaal der Devlag in St.Niklaas, Vermorgenstraat 13, ein grosses Militärkonzert, veranstaltet vom grossen Musikkorps eines Grenadier Regiments, statt.
Beginn: des Konzertes pünktlich um 20.00 Uhr, Ende gegen 22.00 Uhr.
 Eintritt Frei.

In der Programmfolge werden Wiener Musik, Tanzweisen und Seseinlagen zu Gehör gebracht. Ansage in Deutsch und Flämisch.
 Während der Darbietungen wird um vollkommene Ruhe gebeten.
 Rauchen verboten.

Emiel Van Haver verzet zich tegen het vertalen-en-drukken-op-stadskosten van bovenstaande uitnodiging voor een groot militair concert in de zaal van de DeVlag.

10 juni 1943
 17 uur 15

In «De stad Nantes» is er een belangrijke vergadering van de Boerenwacht, in tegenwoordigheid van talrijke burgemeesters, secretarissen, ambtenaren, veldwachters en rijkswachters uit het hele arrondissement. De Boerenwachtleiding dringt aan op een nauwe samenwerking met politie en rijkswacht, van wie verwacht wordt dat zij alle gewenste inlichtingen spoedig overmaken. Naar aanleiding van een vraag over de hoge boetes voor boeren die om één of andere gegronde reden de wacht niet kunnen optrekken, ontstaat er groot tumult in de zaal.

11 juni 1943

In een brief aan de burgemeesters van het arrondissement Sint-Niklaas - Dendermonde deelt de Kreiskommandantur mee dat saboteurs van brandblusapparaten en onrechtmatige bezitters van gummislangen zeer streng bestraft zullen worden. Gelijk welke vondsten van vijandelijk of Duits luchtmachtmateriaal moeten onmiddellijk aan de Kommandantur gemeld worden.

13 juni 1943
 21 uur 30

In een telegram aan de Burgemeester verbiedt de Kommandantur de inwoners om 's anderendaags vlaggen te vertonen of kentekens op een provocerende manier te dragen. Het verbod is een reactie tegen het verzoek van de Engelse zender om op 14 juni 1943 als verzetssignaal Belgische vlaggen te tonen. De Burgemeester vraagt de politie om haar «dienst» voor de gelegenheid te «verdubbelen».

half juni 1943

Gestapo-agenten uit Gent zetten een uitgebreide zoekactie op het getouw naar de medewerkers van de Wase sluikpers. De uitgave van «De Vrije Belg» wordt ten gevolge hiervan een tijdlang opgeschort.

16 juni 1943

In opdracht van de Kreiskommandantur verzoekt het Stadsbestuur de Regie van Telegraaf en Telefoon zo vlug mogelijk een telefoonverbinding tot stand te brengen tussen de toren van de Onze-Lieve-Vrouwkerk en de centrale in de Brouwerstraat (de huidige Richard Van Britsomstraat). De verbinding is bedoeld voor de torenwacht.

18 juni 1943

Vijf horeca-bedrijven, waar Duitse militairen logeren, krijgen de toelating om na 1 uur 's nachts open te blijven: hotel «De Arend» (Onze-Lieve-Vrouwplein 8), hotel «De Spiegel» (hoek Stationsstraat - Grote Markt), «Hotel de Flandre» (Stationsplein 5), café «De stad Nantes» (Grote Markt 10) en café Louis Van Der Hertén (Kokkelbeekstraat 8).

23 juni 1943

Naar aanleiding van talloze rantsoenzegeldiefstalven schrijft de Gouverneur extra-beveiligingsmaatregelen voor. In gemeenten waar er genoeg politiepersoneel is, moeten de zegels met een motorvoertuig aan de post afgehaald worden door een bediende, vergezeld door een gewapende politiemán en gedekt door twee eveneens gewapende agenten. In de overige gemeenten moet men een beroep doen op de rijkswacht. Desnoods kunnen verschillende gemeenten onderlinge afspraken maken hieromtrent. Het distributielokaal moet volledig ontruimd zijn vooraleer de zegels er naartoe gebracht worden. Tijdens de bedeling moeten de bedienden door agenten of rijkswachters bewaakt worden. Op vrijdag 25 juni licht Burgemeester Van Haver de instructies toe op een vergadering met zijn collega's van het kanton Sint-Niklaas.

25 juni 1943

In café «Borluut» op de Grote Markt organiseert het VNV een verbredingsavond voor de Oostfrontstrijders, onder het voorzitterschap van Burgemeester Van Haver.

Linksonder : ook in Sint-Niklaas werkt het VNV actief mee aan de werving van soldaten voor het Oostfront. Het propagandamateriaal daarvoor wordt door de nationale VNV-leiding ter beschikking gesteld.

Rechts : het schooljaar 1942-1943 van de «Academie van Schoone Kunsten & Nijverheidsschool» wordt traditiegetrouw besloten met de prijsuitdeling en de tentoonstelling van werken van leerlingen.

Vlamingen,

Het Bolsjewisme bedreigt de Europeesche kultuur. Daarom sluiten steeds meer Europeesche volken bij elkaar aan om samen met het Duitsche volk een groot front tegen het Bolsjewisme te vormen.

Moskou brengt in gevaar al datgene wat u heilig is:

GODSDIENST HUWELIJK GEZIN VOLK ARBEIDSEER

De tijd van platonische protesten en discussies is thans voorbij. Ook voor u is het oogenblik gekomen om te handelen en mede te kampen.

In deze tijden van gevaar, samen met Duitschland en met de andere Europeesche volkeren, medestrijden tegen het duivelsch en menschonteerend kommunisme, dat beteekent:

Europa bevrijden van de pest!

- Medekonsten aan een nieuwe Europeesche orde;
- voor Vlaanderen een gelijkberechtigde positie veroveren in het nieuwe Europa
- Wie als kameraden naast elkaar in den oorlog gaan, staan ook als kameraden in den vrede.

Neemt dienst in het Vlaamsch Vrijwilligersregiment

AANWERVING IN ALLE V.N.V.-SEKRETARIATEN EN VLAAMSCH HUIZEN

2021 - Vrijwilligersregiment : 1821 Dorsstraat - Grote Markt, 18, Brussel.

STAD ST-NIKLAAS

Akademie van Schoone kunsten & Nijverheidsschool

Prijsuitdeeling

De plechtige prijsuitdeeling aan de leerlingen onzer scholen, zal plaats hebben op ZONDAG 20 JUNI aanstaande, te 10 uur in den Stadschouwburg, Brouwerstraat 19.

De Tentoonstelling

van de werken onzer leerlingen zal onmiddellijk na de prijsuitdeeling geopend worden.

De tentoonstelling blijft open op:

Zondag 27, Maandag 28 Juni en Zondag 4 Juli,
telkens van 10 tot 12 en van 14 tot 16 uur.

St-Niklaas, den 18 Mei 1943.

Namens de Besturende Commissiën:

V. de Akademie :
Aug. Thibaut, Voorzitter.

V. de Nijverheidsschool :
Fr. Wymeersch, Voorzitter a.i.
Gezien en goedgekeurd in zitting van den Schepenraad van 22 Mei 1943.

Op bevel : De Sekretaris,
L. DE BAETS.

De Burgemeester-Voorzitter,
Dr. Em. VAN HAVER.

Wielervedette Staf Van Overloop (hiernaast aan de kop van het peloton) schittert in de vele wedstrijden die te Sint-Niklaas gereden worden. Hij heeft een uitgebreide schare supporters.

27 juni 1943
2 uur 30

Enkele agenten-met-nachtdienst krijgen last met Werbestelldirecteur Grundt, die na een feest van de Wehrmacht in «De stad Nantes» samen met zijn bedienden verder aan het vieren is in café «Bellevue» op de Markt. Grundt verkeert in een gevorderde staat van dronkenschap en heeft een paar maal zijn revolver afgevuurd in de richting van de Markt. Twee Feldgendarmen ontnemen hem uiteindelijk zijn wapen en manen het luidruchtige gezelschap tot kalmte. «Deze partijtjes zijn nochtans zeer interessant voor ons. Hoe meer deze personen drinken hoe minder zij aan hun gevaarlijke werkzaamheden op de Werbestelle denken», schrijft Cryns. Dezelfde nacht slaagt de commissaris erin de hand te leggen op een hele reeks vertrouwelijke documenten in de Werbestelle: het organigram van de dienst, een lijst van vertrouwenspersonen van de Kommandantur die over een Nachtausweis beschikken en een aanvullende ledenlijst van de Dietsche Militie - Zwarte Brigade.

27 juni tot 4 juli 1943

.volkslied.volksdans.knismuziek.leekespel.poppenspel.feestvieren.

VLAAMSCH INSTITUUT VOOR VOLKSKUNST

KERN „DIE LEEUWERCK“ ST-NIKLAAS - WAAS

De kermisweek begint met een beiaardconcert op zondagvoormiddag door Jules Verniers. Op maandag 23 juni om 19 uur 30 verzorgt de Koninklijke Turnkring Kracht en Geduld een gemengd openluchtfest. Op donderdag 1 juli om 13 uur 30 geeft de Burgemeester op het Stationsplein het startsein voor de «12de Grootte Prijs van Sint-Niklaas voor seniors»; 's avonds concerteert de Koninklijke Harmonie Excelsior in het Wandelpark onder leiding van Michel Julien. Op zondag 4 juli om 15 uur wordt de «2de Grootte Prijs Antwerpsche Steenweg voor Juniors-Liefhebbers» gereden. Om 11 uur wordt de Sint-Niklaassche Sportkring op het Stadhuis gehuldigd ter gelegenheid van het behalen van de kampioenstitel in Bevordering C en de promotie naar eerste afdeling. De kermis wordt om 17 uur afgesloten op de Grote Markt met een optreden van de plaatselijke VIVO-kern «Die Leeuwerck» en een volksdansbal.

2 juli 1943

Na een controle op de Werbestelle wordt directeur Grundt naar Aalst gemuteerd. Hij wordt vervangen door de Duitser Beuche, die eveneens een stevig drinker is. «De Werbestelle schijnt niet veel te zullen winnen met die nieuwe bestuurder», bedenkt Cryns.

9 juli 1943

Het Stadsbestuur geeft de n.v. Epuro te Antwerpen de opdracht een praktische methode uit te werken om de afvalwaters van de 20 Sint-Niklase ververijen neutraal en onschadelijk te maken. Het is immers al dikwijls voorgevallen dat recent geplaatste betonnen rioolbuizen door het geloosde fabriekswater aangetast werden en doorbraken. De zuivering moet volgens het Stadsbestuur gebeuren door een automatisch functionerend systeem, waardoor nalatigheid of kwaadwilligheid uitgesloten wordt. Begin augustus 1943 ontvangt Epuro 10 waterstalen, afkomstig van de n.v. Janssens Meubelstof- en Lakenweverijen in de Heistraat.

VNV-Arrondissementsleider Jan Seghers spreekt het partij kader toe tijdens een studiebijeenkomst te Belsele op zondag 25 juli 1943.

10 juli 1943
20 uur 15 tot 21 uur 45

In het «Rubenspaleis» aan de Ankerstraat houdt professor Grotow voor de DeVlag een Franstalige voordracht over de situatie in Rusland vóór de Duitse invasie. De belangstelling is niet bijster groot. De Burgemeester en de Arrondissementscommissaris zijn op de vergadering aanwezig.

rond 12 juli 1943

De Burgemeester vraagt de vrije scholen van Sint-Niklaas of zij enkele matrassen kunnen bruiklenen voor de «koloniën voor zwakke kinderen» van «Voor Moeder en Kind». Aan een vijftal brouwers uit de streek worden voor hetzelfde doel herbergtafels en stoelen te leen gevraagd. Het Schepencollege staat zelf zeven schoolbanken en twee borden af voor onbepaalde tijd.

13 juli 1943

De ontslagbrief van Schepen Emiel Van Den Broeck wordt door Burgemeester Van Haver toegezonden aan de Gouverneur. In een toelichting de dato 19 juli 1943 wijst Van Haver op de drukke privé- en beroepsbezigheden van de Schepen en op diens wankelende gezondheid. Het ontslag mag daarom zijns inziens aanvaard worden, op voorwaarde dat Van Den Broeck spoedig vervangen wordt. Op 13 augustus 1943 ontslaat Secretaris-Generaal Gerard Romsee Van Den Broeck uit zijn schepenambt.

18 juli 1943
16 uur tot 17 uur 45

In de Stadsschouwburg wordt een Guldensporenherdenking op het getouw gezet. De aangekondigde voordrachthouder Jeroom Leuridan wordt evenwel door de Bezetter gewraakt. In zijn plaats houdt Bert Peleman een pro-Duitse en anti-communistische toespraak. De voor 's morgens geplande optocht door de stad is op bevel van de Duitsers afgelast.

19 juli 1943
10 tot 18 uur

De bekwaamheidsproeven voor de aanwerving van een directeur voor de Academie voor Schone Kunsten worden afgenomen. Sander Wynants, Klapperbeekstraat 79b, en André Verbeke, Prins Albertstraat 12, slagen voor het examen. Wynants zal met ingang van 1 oktober 1943 benoemd worden.

20 juli 1943

Het gezelschap van de Koninklijke Vlaamse Opera van Antwerpen voert de operette «Het land van de glimlach» op in de cinemazaal van het «Gildenhuis».

24 juli 1943

Het Stadsbestuur zendt het dossier over de aanleg van een park in de Molendreef ter goedkeuring toe aan het Provinciaal Commissariaat voor 's Lands Wederopbouw. Het plan dreigt in duigen te vallen omdat de Staat tegen de vroegere afspraken in sedert geruime tijd aandringt op een stadssubsidie van 40% voor de onteigeningskosten. «We staan op het standpunt, nog liever alles prijs te geven, ondanks de moeizame onderhandelingen welke dit ontwerp ons heeft bezorgd, dan een voorstel te aanvaarden vol financiële risico's en onaangename gevolgen», schrijft het Stadsbestuur.

Groepsfoto van de staf van de Kreiskommandantur Sint-Niklaas in de tuin van het huis Meert aan de Stationsstraat.

eind juli 1943

Politie-inspecteur Julien Vermeulen vindt op het bureau van Werbestelldirecteur Beuche een nota van de Militärverwaltung de dato 19 februari 1943 over de vervolging van werkweigerars. De nota maakt een reeks maatregelen wereldkundig: het inzetten van gemotoriseerde jachtcommando's van de Feldgendarmerie; scherpe sancties tegen familieleden van de voortvluchtigen, gaande van de inbeslagname van radiotoestellen tot het gijzelen; de versterking van de zogeheten Ermittlungsdienst met leden van nieuwe-ordegezinde bewegingen. De Ermittlungsdienst moet ervoor zorgen dat in Duitsland tewerkgestelde arbeiders na hun verlof in België terugkeren naar hun fabriek. Tevens wordt de Ermittlungsdienst ingeschakeld bij het opsporen van werkweigerars van de lichtingen 1920 tot 1924 en bij de «mensenjacht» van de commando's. De Ermittlers dragen een automatisch pistool. Crys zelf ontdekt bij Beuche een recent document van de Oberfeldkommandantur dat de inhechtenisname van «politisch und sicherheitspolizeilich» gevaarlijke en van asociale elementen aankondigt en hun overbrenging naar het werkkamp Watten (Frans-Vlaanderen) beveelt. Crys laat het stuk nog dezelfde nacht kopiëren door kommandant Alfons Metsers van het Onafhankelijkheidsfront en legt het daarna weer op zijn plaats.

4 augustus 1943
's morgens vroeg

Vier commando's van telkens twee Feldgendarmen en twee Hilfsfeldgendarmen organiseren een gecoördineerde razzia in de stad. Eenen-twintig «verdachten» worden thuis verrast en gevangengenomen: 1°) Jozef Vercauteren, volksvertegenwoordiger, Spoorweglaan 53b, 2°) Aloïs Symoens, oud-schepen, Regentiestraat 39, 3°) Paul De Vidts, scoutsleider en student, Grote Markt 29, 4°) Raymond De Ridder, arbeider, Moerlandstraat 80, 5°) Kamiel De Mayer, smid, Watermolendreef 14, 6°) Jules Van Oost, reserve-officier, handelsreiziger, Prins Albertstraat 8, 7°) Leopold Waeghemans, reserve-officier, Prinses Marie-Joséstraat 35, 8°) Victor Orban, handelsvertegenwoordiger, Guido Gezellelaan 33, 9°) Willem Van Raendonck, advocaat, Nieuwstraat 51, 10°) Willem Ost, tekenaar, Kleibekestraat 10, 11°) Alfred Van Moeseke, arbeider, Plezantstraat 235, 12°) Armand De Roeck, kleermaker, Van Naemenstraat 26, 13°) Raymond De Meester, geneesheer, scoutsleider, Nieuwstraat, 14°) Paul Behaegel, industrieel, Regentiestraat 14, 15°) Petrus Maertens, arbeider, De Gravestraat 51, 16°) Raymond Eeckhout, arbeider, Oude Molenstraat 25, 17°) Hendrik De Jaegher, arbeider, communist, Hogenakkerstraat 124, 18°) Aloïs Dutré, wever, Dendermondse steenweg 37, 19°) Lodewijk Vergauwen, arbeider, Plezantstraat 351, 20°) Leon De Tender, chauffeur, Vermorgenstraat 42, 21°) Albert Van Heck, beenhouwer, Truweelstraat. Talrijke geviseerden kunnen evenwel nog tijdig ontkomen. «Rond 9 u zijn de Duitsers in volle actie maar de meeste vogels zijn gaan vliegen. - Tal van personen troepen samen in de straten en er worden uit de groepjes scheldwoorden geroepen naar onze zwarte mannen», commentarieert

- Cryns, die samen met de Burgemeester de onrust onder de bevolking gaat vertolken bij de Kreiskommandant. Uit het gesprek blijkt dat de Kreiskommandant de gearresteerden niet kent, maar dat zij geselecteerd zijn op grond van zwarte lijsten van «deutschfreundliche» organisaties. De gevangenen worden naar een «Anhaltelager» (de Sint-Pieterskazerne) in Gent weggevoerd en daarna naar Watten gedepor-teerd.
- 8 augustus 1943
's morgens vroeg
- Herbergier Jozef de Pauw wordt door de Gestapo van zijn bed gehaald in zijn huis aan de Plezantstraat (nr. 3). De Pauw is één van de voornaamste verdelers van «De Vrije Belg».
- 9 augustus 1943
- De aannemersfirma J. & O. Wymeersch, Truweelstraat 145, is door de Kreiskommandantur belast met de bouw van «luchtschuilkelders met betonbekleding en zitgelegenheid» in de tuin van het «Casino», aan het kruispunt van de Paddeschootdreef met de Hugo Verrieststraat, in de Verbindingsstraat, de Ankerstraat en de Knaptandstraat, op het Prins Leopoldplein en tussen de Mercatorstraat en Klein-Hulst. De totale kostprijs voor deze schuilkelders wordt op 174.000 Reichsmark geraamd. Tevens heeft het bedrijf van de Duitsers de opdracht gekregen om zeventien bestaande schuilkelders te Sint-Niklaas te verbouwen en te verstevigen. De werken zijn bedoeld voor de beveiliging van de in de stad ingekwartierde legereenheden. In een brief aan de firma Wymeersch beklemtoon het Stadsbestuur dat het op geen enkele manier aansprakelijk kan gesteld worden voor eventuele betalings-moeilijkheden in verband met de werken.
- 11 augustus 1943
- De ambulance van de Commissie van Openbare Onderstand moet op last van het Ministerie van Binnenlandse Zaken overschakelen op pers-gas. De wagen wordt eind september 1943 omgebouwd door de Garage Sammels en Van Damme, Antwerpse Steenweg 117.
- 11 augustus 1943
- Er gebeurt weer een reeks aanhoudingen in het raam van de «Aktion Watten». Soms worden daarbij kogels afgevuurd door Hilfsfeldgendar-men, maar niemand geraakt gewond. Zeven personen worden gevat: 1°) Edgard Craet, garagist, Mercatorstraat 82, 2°) Alfons Van Bel, handelsreiziger, Hofstraat 58, 3°) Omer Martens, Watermolendreef 26, 4°) Paul De Schrijver, bedrijfsleider, Walburgstraat 7, 5°) Emiel Behiels, Zamanstraat 11, 6°) Robert Cantens, metaalarbeider, Wal-burgstraat 4, 7°) Henri De Witte, arbeider, Prins Leopoldplein 17a.
- 14 augustus 1943
- Industrieel Marcel Meert wordt door de Gestapo aangehouden en naar Antwerpen overgebracht.
- 14 augustus 1943
- De weinig populaire Unie van Hand- en Geestesarbeiders sticht een Bedrijfs-sportunie tijdens een vergadering op het Stadhuis. Alle Sint-Niklase fabrieken zijn op de bijeenkomst uitgenodigd, maar enkel de vertegenwoordigers van Karges Hammer-Lecluyse dagen op.
- 15 augustus 1943
- Gestapo's nemen kommandant Alfons Heyman gevangen, nadat zij eerder bij vergissing een huiszoeking hebben gedaan bij oud-bur-ge-meester Hendrik Heyman. Alfons Heyman is de plaatselijke chef van het spionagenet Luc-Marc.
- 15 augustus 1943
rond 12 uur
- De wielervedstrijd «De drie zustersteden», mede georganiseerd door «Het Laatste Nieuws», trekt door de stad via de omgeleide staatsbaan Tilburg-Rijsel.

Op donderdag 12 augustus 1943 bezoekt VNV-leider Hendrik Elias de schoolkolonie «Kamiel De Wilde» te Belsele.

Linksboven : Elias krijgt een door de kampjeugd getekend boek ten geschenke.

Rechtsboven : aan de eretafel tijdens het middagmaal zitten v.l.n.r.: mevrouw Bulteel-Janssens, voorzitter van «Voor Moeder en Kind»; Burgemeester Van Haver; de heer Claeys, algemeen leider van «Voor Moeder en Kind»; VNV-leider Hendrik Elias; VNV-arrondissementsleider Seghers; Arrondissementscommissaris Van Haelst; de heer De Meul, secretaris van Elias.

23 augustus 1943

24 augustus 1943

30 augustus 1943

31 augustus 1943

eind augustus tot
half september 1943

Het kindervakantieoord «Zonneweelde» in de Bellestraat wordt ingewijd. Het gaat hier om een VNV-initiatief. Tot de promotors van «Zonneweelde» behoren de fabrikante weduwe Bulteel uit de Koningin Elisabethlaan, mevrouw Van Haelst, echtgenote van de Arrondissementscommissaris, het echtpaar André Van Reeth-Yvonne Joris uit de Kalkstraat en Leon de Smedt, schoonbroer van Burgemeester Van Haver.

De bouw van een schuilkelder nabij de Dekenij wordt verhinderd door nog niet gerooide aardappelen. Hauptmann Wach van de Kreiskommandantur geeft het bevel de aardappelen tegen uiterlijk 25 augustus 1943 te oogsten.

Waarnemend Gouverneur Verstraete van Oost-Vlaanderen wordt ten Stadhuize ontvangen. In de woning van Arrondissementscommissaris Van Haelst wordt hem nadien een diner aangeboden, in aanwezigheid van twee Duitse officieren.

Het Stadsbestuur beklagt zich bij Gouverneur Verstraete over de ontoereikende toevoer van groenten naar zijn groothandelsmarkt. De wekelijks toegewezen hoeveelheid van 20 tot 25 ton, waarvan nog een deel voorafgenomen wordt voor werkkeukens en grote verbruikers, is te gering voor de Sint-Niklase inwoners. Sint-Niklaas verzet zich dan ook tegen een «drainage» van groenten naar Antwerpen. Verder wijst het Stadsbestuur erop dat een te strenge controle van de detailhandel tot gevolg heeft dat de zwarte markt zich naar de regio Antwerpen verplaatst.

Op vraag van het Provinciebestuur laat het Schepencollege een inventaris opmaken van de krotwoningen in de stad.

Op 30 september 1943 wordt in de DeVlag-lokalen aan de Vermorgenstraat een afscheidsfeest gehouden voor de SS'ers die 's anderendaags opnieuw naar het Oostfront trekken. Op de foto links : het afscheidsdiner. Op de rechterpagina : het feest wordt opgeluisterd door het orkest van Academiedirecteur Nic Lahaye.

september 1943

Commissaris Cryns bezorgt kopies van documenten over het strafdak Watten aan zijn agent Albert Dyckers, die met Cryns' medeweten stiekem voltijds inlichtingen verzamelt voor het netwerk Luc-Marc. Dyckers is officieel in ziekteverlof: hij krijgt maandelijks een attest van dokter Jacques Piret, die bij hem een zogenoemde verkalking van de ruggraat heeft vastgesteld. Dyckers ontplooit een buitengewone activiteit. Hij breidt het spionagenetwerk in het Waasland en in Zeeuwsch-Vlaanderen uit met enkele tientallen agenten, onder wie Honoré Van Daele, chauffeur van de Kommandantur, spoorwegingenieur Jozef De Landtsheer en tal van politieagenten, rijkswachters en marechaussees.

1 september 1943

Secretaris-generaal van Economische Zaken Victor Leemans wordt op het Stadhuis ontvangen. In zijn toespraak deelt Leemans mee dat er in België 1.100.000 werklozen zijn en dat er meer dan 500.000 Belgische werklieden in Duitsland tewerkgesteld zijn.

4 september 1943

Aangezien er vanaf 1 september 1943 geen treinwagons meer beschikbaar zijn voor goedertransport, wil het Stadsbestuur nu per schip nog 1000 ton breuksteen en 1000 ton mozaïekkeien laten aanvoeren voor de wegenwerken in de Hei- en Begijnenstraat. «Daar het hier een dicht bevolkte straat geldt, en het werk bijna voltooid is, ware het jammer moest dit werk dezen winter onvoltooid blijven liggen, te meer, daar het grondwerk reeds is uitgevoerd, zoodat het ryvlak voor 't oogenblik 0,43 m. onder den borduur ligt, en het aldaar tijdens den winter in een waren waterpoel herschapen is», meldt de dienst Openbare Werken aan directeur Demaret van het «Comptoir Vente Porphyre» te Brussel.

9 september 1943

Emiel van Haver stuurt aan de echtgenote of de ouders van de Sint-Niklase politieke gevangenen een brief: «[...] Toen my het nieuws gewerd van de aanhouding van een twintigtal inwoners myner stad, heb ik onmiddellyk by de plaatselyke Kommandantur besprekingen gaan voeren om de invryheidstelling myner ingezetenen te bekomen. - Myn verzoek werd, nadat het plaatselyk Militair Bestuur ruggespraak had gehouden met de O.F.K. [Oberfeldkommandantur] te Gent, beslist van de hand gewezen. Het lag toen in myn bedoeling het by deze eerste poging niet te laten, en my te gelegener tyd tot de hogere Duitse instanties te wenden; om tactische redenen achte ik den tyd toen nog niet gekomen om verdere voetstappen te doen. Gisteren heb ik onder-

St. Niklaas, 9 September 1943

MEVROUW,

Als resultaat van mijn onderhoud van dezen morgen met het plaatselyk Militair bestuur, inzake de invryheidstelling der aangehouden ingezetenen myner stad, kan ik U mededeelen dat de Kreiscommandantur op haar beurt geen bezwaren heeft geopperd tegen de van heegerhand voorgenomen oplossing, en een gunstig advies naar de O.F.K. ~~voort~~ al de aangehouden stadsgeneten zal insturen; men gaf my verder de verzekering dat allen zullen vry komen tegen 15 September o.k.

Hoogachtend.
De Burgemeester,

Dr. M. Van Haver.

Tweede circulaire de dato 9 september 1943 van Burgemeester Van Haver aan de familie van de Sint-Niklase burgers, die sinds augustus naar het werkkamp Watten gedeporteerd zijn.

vanaf 13 september 1943

13 tot 27 september 1943

rond 21 september 1943

30 september 1943
19 uur

handeld met de Militärverwaltungschef van de O.F.K. te Gent: met genoeg kan ik U mede deelen dat de invryheidstelling in principie werd toegestaan. Ik moet vandaag met het plaatselyk Militair bestuur een laatste regeling treffen, waarna de invryheidstelling van kracht wordt. - Ik zal er alle haast by zetten, opdat de thuiskomst zoo rap mogelyk zou geschieden. Ik verhoop dat dit blyde nieuws U eenigzins zal geruststellen [...]. Na een onderhoud met dr. Werner van de Kreiscommandantur verspreidt Van Haver 's middags een nieuwe circulaire, waarin hij de vrijlating tegen 15 september 1943 aankondigt. Uit de in het Stadsarchief bewaarde correspondentie blijkt dat Secretaris-Generaal Victor Leemans nog vóór Van Haver bij de O.F.K. in Gent gaan pleiten is ten gunste van de aangehouden.

Na herstellingswerken aan de badinrichting in de Hofstraat gaan de leerlingen van de stadsscholen opnieuw in klasverband baden. Om praktisch-organisatorische redenen kunnen de eerstegraadsleerlingen evenwel vanaf 21 september 1943 niet meer genieten van de schoolbaden. Directeur Boodts van Sint-Rochus geeft te verstaan dat het zelfs voor de tweede graad een onhaalbare karwei is: «[...] In verband met uw nota van 21n September l.l. moet ik doen opmerken dat met de ons toegemeten tijd voor het baden enkel de leerlingen van 3n en 4n graad naar het bad hebben kunnen gaan. Nochtans hebben ze zich aan de gewone tijdsverdeling van 15 m. [minuten], kleeden en ontkleeden inbegrepen, gehouden [...].»

Het Stedelyk Museum wordt door de Bezettende Overheid in beslag genomen voor een tentoonstelling van Duitse meesters. De geplande expositie Prosper Bosteels moet hierdoor uitgesteld worden.

De gijzelaars zijn weer vrijgelaten en keren naar Sint-Niklaas terug. Omdat er maar zeven van de 130 opgevorderde jonge mannen naar Duitsland vertrekken, worden er in het hele Waasland dagenlang meedogenloze razzia's gehouden tegen werkweigeraars. «Op de meeste plaatsen gaat men ruw te werk», schrijft Cryns. «De ergste zijn ons eigen mensen die werkelijk een overdreven ijver aan de dag leggen.»

In de DeVlag-lokalen aan de Vermorgenstraat (nr. 13) wordt een afscheidsfeest gehouden voor de SS-vrijwilligers van het arrondissement Sint-Niklaas die op 1 oktober 1943 (weer) naar het Oostfront trekken.

Burgemeester Emiel Van Haver tijdens een redevoering, eind 1943.

2 oktober 1943

De vereniging «Stadsbelangen van St.-Niklaas» organiseert de «Derde Grootte Prijs Van Overloop», een wielervedstrijd voor seniors. Het parcours omvat de Stationsstraat (start), Kokkelbeekstraat, Nieuwe Baan, Ster, Antwerpse Steenweg, Mercatorstraat, Stationsstraat en Markt (finish).

8 oktober 1943

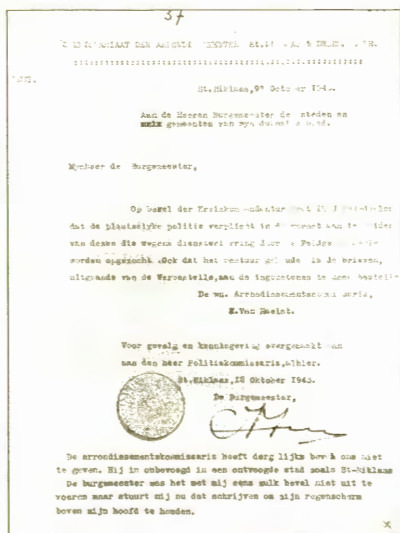
Binnenkort wordt de Leopold II-laan herkasseed. Een deel van de uitgebroken kasseien zal met wagons van de Nationale Maatschappij der Buurtspoorwegen naar de gemeenten Verrebroek en Kieldrecht gevoerd worden. Het Stadsbestuur vraagt de NMBS het buiten gebruik gestelde verbindingsspoor van Scheerders Van Kerchove te doen verwijderen «in het belang der bestratingswerken en het verkeer».

8 oktober 1943

Het Stadsbestuur wil twee plaatselijke architecten, André Verbeke en J. Van Coillie, gelasten met het opmaken van een algemeen urbanisatieplan van de stad. Het plan moet de bestaande ontwerpen voor o.a. bad- en zweminstallatie, slachthuis met overdekte veemarkt en stadion incorporeren. Bovendien moet het financieel haalbaar zijn en rekening houden met de «plaatselijke gebruiken en verkeersmogelijkheden».

10 oktober 1943
's nachts

Terwijl de Werbestelleiding zich aan het bedrinken is in de herberg Thyssen op de Grote Markt, ondernemen commissaris Cryns en inspecteur Vermeulen een grondige speuractie in de bureaus van de Werbestelle, op vraag van kommandant Alfons Metsers van het Onafhankelijkheidsfront. Zij kunnen er beslag leggen op een aantal vertrouwelijke brieven en dienstorders, die een goed inzicht geven in de jongste ontwikkelingen van de Duitse tewerkstellingspolitiek. Er worden kopies overgemaakt aan het netwerk Luc-Marc te Brussel via agent Dyckers. De documenten worden overigens uitvoerig doorgelicht en besproken op een top-vergadering van het Onafhankelijkheidsfront (Alfons Metsers en Richard Van Houcke) en het Geheim Leger (Willy Van Gerven, Raphaël De Schrijver en Albert Wauters). Commissaris Cryns denkt dat de verdwijning van de documenten geen grote beroering zal wekken: «Groot gevaar bestaat niet meer want alles staat hier op zijn kop. Men voelt goed dat hier niet meer gewerkt wordt met overtuiging, en [dat] het Duits personeel wel weet dat de oorlog voor hen verloren is. Enkel onze zwarten schijnen nog blind te zijn».

Rondschrijven van Arrondissementscommissaris Van Haelst aan alle burgemeesters van zijn «dubbel gebied». De later onderaan bijgetypte commentaar is afkomstig van politiecommissaris Adolphe Cryns.

half oktober 1943

Kommandant Edmond Hoste van het Geheim Leger heeft onderdak verleend aan de Engelse piloot Lawrence Kelley, die uit een neergeschooten, brandend vliegtuig gesprongen is. Cryns maakt voor Kelley een valse identiteitskaart op en Hoste brengt hem probleemloos met de trein naar een geheim adres in Brussel.

15 oktober 1943

Het Stadsbestuur lanceert een algemene inzamelcampagne van kleren, ondergoed en schoeisel ten behoeve van de noodlijdenden. De politie komt de giften binnen de week aan huis ophalen.

17 oktober 1943
11 uur

In de Stadsschouwburg vindt er een VNV-plechtigheid plaats ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de partij. Arrondissementscommissaris Vandenberghe van Oudenaarde houdt er een lange redevoering over het ontstaan en het wezen van het VNV. Voorzitter Jan Seghers van het VNV - Arrondissement Sint-Niklaas deelt aan een dertigtal partijleden getrouwheids- en verdienstetekens uit. «Opvallend is dat de meeste gedecoreerden bij het verlaten van de zaal hun getrouwheidsteken toch maar liefst in hun zak steken, hetgeen een jaar geleden niet zou gebeurd zijn», merkt Cryns op.

De opeising van kerkklokken zet kwaad bloed bij veel inwoners. De klokken worden gewogen bij Scheerders Van Kerchove (foto hiernaast) en vervolgens opgeslagen in de Lamstraat (foto onderaan). Vandaar worden zij naar Hamburg vervoerd, om er ten behoeve van de wapenindustrie gesmolten te worden

19 oktober 1943

Het Stadsbestuur eist de fabriek van de «Usines Lainières de St. Nicolas» aan de Hazewindstraat (nr. 24) op om er nog vóór de winter de veemarkt in onder te brengen. De «staat van beschrijving» zal op 26 oktober 1943 opgemaakt worden, in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van het moederbedrijf «La Textile de Pepinster». Wegens gegronde bezwaren van het bedrijf wordt de inbeslagneming uiteindelijk afgeblazen. Het Stadsbestuur is wel zinnens om twee lege berg ruimten van de «Usines Lainières» te gebruiken voor het stockeren van aardappelreserves.

20 oktober 1943

Jean Grisouille wordt door de Duitse krijgsraad vrijgesproken. Richard Van Britsom (Casinostraat) en José Daeleman (Veldstraat) worden wegens spionage ter dood veroordeeld.

22 oktober 1943

Een Engelse bommenwerper stort brandend neer in de Heimolenwijk. Alle inzittenden komen om.

22 oktober 1943

In opdracht van de Bezettende Overheid beginnen arbeiders met het weghalen van de kerkklokken. Zij worden door de bevolking uitgefloten en soms zelfs met stenen bekogeld.

23 oktober 1943

Het Schepencollege verleent aan de heer Barrez te Aalst de toelating om zes weken lang een autoscooter-attractie te plaatsen in het «Rubenspaleis».

An die Deutsche Ambassade,
58 Kellierstrasse,
Brüssel.
den 26. Oktober 1943.

E i l l e r

Herr. Handlungsrath Augustin des Van Britsom Richard,
wohnhaft in der hiesigen Caesarsstrasse.

Seine Ehefrau teilte mir mit, dass Sie von dem
Kriegsgericht der Luftwaffe, ihren Ehemann zum Tode
verurteilt hat.

Heutiges Schreiben bezieht sich auf die Verurteilung
der Urteile nach irgendwelcher Beurteilung seiner Schuld oder Unschuld
in Zusammenhang mit der verurteilten Tat.

Wir erlauben uns nur in letzter Instanz noch an
Ihr Humanitätsgedanke zu appellieren, und treten mit dieser Bitte um
so freier um die Sache, weil es sich hier um eine Person handelt,
die als Original ihrer Art bekannt ist, und von der man wegen sein
souveränen Verhalten zu sagen pflegt, dass er seine fünf Sinne
nicht verlassen habe und nicht überreden könne.

Und ferner Gründe sind wir in gewissen Umständen
der Überzeugung, er sei sich seiner Tat nicht vollkommen bewusst ge
wesen, weil er doch außer seiner Ehefrau, noch zwei Kinder zu er
ziehen hat.

Wir hoffen lebhaft, dass Sie auf Grund dieser
Angaben, die verhängte Strafe zu mildern geneigt sind, und demnach
Ihnen bestens in vorwärts, für sämtliche Bemühungen und günstige Be
ratung zu dieser Hinsicht.

Hochachtungsvoll,
Der Bürgermeister,
Dr. Hiel Van Haver.

26 oktober 1943

Burgemeester Van Haver zendt aan de Duitse ambassade in Brussel een genadeverzoek ten gunste van José Daeleman. De krijgsraad van de Luftwaffe heeft Daeleman ter dood veroordeeld. Van Haver suggereert dat Daeleman niet opzettelijk gespioneerd heeft, maar enkel zijn vriend Richard Van Britsom een plezier wou doen. Hij bestempelt hem als een «recht anständiger Mensch, ohne irgendwelche politische Gesinnung» Tevens maakt Van Haver bekend dat Daelemans zuster Philomena bereid is om voor het Duitse Rode Kruis te gaan werken, als haar broer genade krijgt.

26 oktober 1943

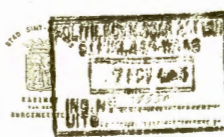
Ook voor de eveneens ter dood veroordeelde Richard Van Britsom onderneemt Van Haver een bemiddelingspoging bij de Duitse ambassade. In deze brief verdedigt hij de stelling dat Van Britsom een zonderling is, die zich niet ten volle bewust is van zijn daden. Over de hem ten laste gelegde feiten spreekt Van Haver zich niet uit. In een schrijven aan mevrouw Van Britsom verontschuldigt Van Haver zich voor deze wellicht kwetsende voorstelling van zaken. «Ik ben echter van oordeel, dat in dit geval, het doel de middelen heiligt, en dat U hieraan dan ook geen aanstoot zult willen nemen», voegt hij eraan toe.

30 oktober 1943

Het Stadsbestuur beslist loodsen te plaatsen op stadsgronden naast het slachthuis, om er de wekelijkse veemarkt te houden. Stadsingenieur De Decker raamt de kosten hiervoor op 180.000 frank.

4 november 1943

7 November, 1943

7

Heer Politiecommissaris,

In verband met het mij
diericht schrijven van 4 Nov. l. l.,
waarin te dewelke bewaaren
obstent tegen den Heer kinder-
shwang, te door de Feldgendarmerie
overgelegd ten overstaan
van dit dloor, han aangehouden
arbeidsdienst weigerens, deel
ik is mede dat ik deze kwe-
ste van den Heer Gouverneur
aankomstig heb gemaakt en
hem om schriftelijke stelling
name heb verzocht.

Ik deel te verhoops mede
dat de Heer Gouverneur de-
denende een mondeling onder-
houdt onze bezwaren vol-
mondig bijtrad. Ingeachtend,
Haver

5 november 1943

De Feldgendarmerie laat twaalf jonge werkweigerars van de klassen 1921 en 1922 bewaken door de Sint-Niklase politie. In een brief aan de Burgemeester protesteert Cryns heftig tegen deze handelwijze: «Wij zijn de mening toegedaan dat wij niet mogen medehelpen, als belgisch politieorgaan, tot de uitvoering van die verordening [van 6 oktober 1943] bijzonder daar waar er dwang moet uitgeoefend worden. - Dit is hier het geval. - Deze jongelingen worden onder bewaking gesteld en van hunne vrijheid beroofd, en van het oogenblik dat wij deze bewaking overnemen oefenen wij dwang uit op die gevangenen [...]». Cryns wil Van Havers formele standpunt terzake kennen.

6 november 1943

De Burgemeester heeft nog geen vervanger gevonden voor de afgetreden Schepen Van Den Broeck. Hij heeft tevergeefs een tiental bekwaam geachte burgers hieromtrent gepolst. Aan de Gouverneur deelt hij mee dat hij niet van plan is om een tweede maal een blauwtje op te lopen bij de gemeenteraadsleden. «U kunt dus [redelyker wyze] van my niet verlangen dat ik, na de toenmalige obstinate weigering der gemeenteraadsleden en na de likwidatie van de eenige bereidwilligen, opnieuw een voetval zou doen, die by een wisse afwyzende bejegening heel wat bittere ironie en leedvermaak zou verwekken by de kleinmoedigen, die in deze dubieuze tyden, zonder in achtneming van het volksbelang, liefst langs den weg blyven staan [...]», stelt Van Haver. Hij hoopt dat de Gouverneur meer succes heeft bij zijn speurtocht naar een opvolger.

6 november 1943

Een Vlaamse medewerker van de Werbestelle wordt door de Gestapo opgepakt en naar Gent overgebracht. Hij wordt ondermeer verdacht van corruptie en verduistering van briefwisseling. Op 7 en 9 november 1943 worden nog twee andere Werbestellebedienden door de Duitsers aangehouden.

Jozef Van Haelst wordt op het Stadhuis gevierd ter gelegenheid van zijn afscheid als arrondissementscommissaris. Hij wordt door Gouverneur

Genadeverzoek van Burgemeester Van Haver ten gunste van de ter dood veroordeelde verzetsman Richard Van Britsom.

De Duitse eis om gearresteerde werkweigerars te laten bewaken door de Sint-Niklase politie zorgt voor een hoogoplopende twist tussen Van Haver en Cryns. Met zijn antwoordbrief van 7 november 1943 schuift Van Haver de verantwoordelijkheid terzake door naar het provinciale niveau.

Duitse militairen tijdens een propaganda-avond van de DeVlag te Sint-Niklaas op 9 november 1943.

- Verstraete en Burgemeester Van Haver gehuldigd. Van Haelst, die in feite afgezet werd, wordt in december 1943 opgevolgd door Jozef De Neckere. Begin december 1943 fungeert Alfons Verniers een tijdlang als waarnemend arrondissementscommissaris.
- 7 november 1943
- Burgemeester Van Haver repliceert nogal onnauwkeurig op Cryns' brief van 4 november 1943. Hij deelt mee dat hij de Gouverneur om een schriftelijke stellingname over de bewaking van werkweigeraars verzocht heeft. «Ik deel U terloops mede dat de Heer Gouverneur gedurende een mondeling onderhoud onze bezwaren volmondig bijtrad», besluit Van Haver. De aangelegenheid zal leiden tot een scherp conflict tussen Cryns en Van Haver. Cryns blijft de opgelegde bewaking categoriek afwijzen. Van Haver schuift de verantwoordelijkheid door naar een hoger echelon, maar geeft inmiddels wel instructies aan agenten om de bewakingen uit te voeren.
- 9 november 1943
- De DeVlag belegt andermaal een propaganda-avond in het «Volkshuis» aan de Vermorgenstraat. De belangstelling voor soortgelijke manifestaties neemt zienderogen af. Onder de aanwezigen bevinden zich geüniformeerde SS'ers en soldaten van de Kommandantur. De avond wordt opgeluisterd door een orkest onder leiding van Academiedirecteur Nic Lahaye.
- 24 november 1943
- Kansspelen en weddenschappen hebben volgens commissaris Cryns een «ongehoorde uitbreiding» genomen. Cryns vindt dat de plaatselijke politiebeambten hiertegen onvoldoende efficiënt kunnen optreden, omdat zij door de bevolking te goed gekend zijn. Hij stelt aan de Procureur des Konings in Dendermonde voor om «vreemde» politieagenten in burgerkledij in te zetten, aan wie hij allerlei nuttige wenken wil geven.
- 25 november 1943
- De Kommandantur maakt opmerkingen over de verduisteringsmaatregelen van het Lunatheater in de Mercatorstraat en van de rijkswachtkazerne en de breigoedfabriek Foubert in de Vermorgenstraat. De politie moet erop toezien dat de vigerende normen strikter toegepast worden.
- 28 november 1943
- Tal van dienstweigeraars worden in een grote ziekenzaal van de Openbare Onderstand opgesloten. Hun bewaking is toevertrouwd aan agent Gustaaf De Cock. Twee jongelui slagen erin te ontsnappen. De Kreiskommandantur maakt tegen De Cock een proces-verbaal op wegens «begunstiging tot ontvluchting van gevangenen». De Cock zal voor de krijgsraad moeten verschijnen. Naar aanleiding van het incident stuurt Burgemeester Van Haver op 4 december 1943 een brief aan de Gouverneur om naar diens inzichten terzake te peilen.
- 29 november 1943
- Op het stedelijk kerkhof start de Dienst voor Identificatie en Teraardestelling van Oorlogsslachtoffers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken met opgravingen, onder de leiding van de heer Neuville. De stad moet een honderdtal doodskisten laten maken. Op 23 december 1943 worden de gevonden identiteitsstukken in het stadhuis voorgelegd aan de nabestaanden; bij een formele herkenning worden de stukken aan de betrokkenen ter hand gesteld.

Leden van het Sint-Niklase Schepencollege delen speelgoed uit aan hulpbehoevende kinderen tijdens een kerstfeest in 1943. Van links naar rechts : Schepen Edgard Morel, Burgemeester Emiel Van Haver en de Schepenen Arthur De Meyer en Frans Wymeersch.

december 1943

De jeugdafdeling van het Sint-Niklase Onafhankelijkheidsfront begint met de uitgave van een aangepaste, regionale versie van het oorspronkelijk Antwerpse sluikladje «Vogelvrij».

4 december 1943
's avonds

Twee leden van het Onafhankelijkheidsfront plegen een aanslag op de woning van een breigoedfabrikant in de Vermorgenstraat. Zij gooien ramen aan diggelen en werpen rond 22 uur een brandbom in de gang. De Feldgendarmerie kan de daders niet vatten.

5 tot 19 december 1943

Op de Grote Markt staat een indrukwekkende winterfoor opgesteld, waaraan niet minder dan 60 verschillende kermisexploitanten deelnemen met 71 attracties. Naast de klassieke schietkramen (13), kindermolens (6), balançoirs (2) en ijsroom- of suikerwagens (9) vindt men er ook spiegelpaleizen (3), goocheltheaters (3), waarzeggersbarakken (2), auto-scooters (2) en een spooktrein. Er zijn merkwaardige bezienswaardigheden bij zoals «La Perle des Indes», «De Slangenvrouw» en «La Mystérieuse Femme Invisible». Het circus J. Tondeurs heeft er eveneens zijn tent opgeslagen.

Ter gelegenheid van de winterjaarmarkt 1943 loopt in het Stedelijk Museum aan de Zamanstraat de 23ste jaarlijkse algemene tentoonstelling van de «Waassche Kunstkring».

6 december 1943

Gustaaf De Cock wordt door de krijgsraad te Gent veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf. Hij heeft met enig succes geargumenteed dat hij ongewapend de gevangenen niet in bedwang kon houden. Op 17 december 1943 wordt De Cock in beroep vrijgesproken.

7 december 1943

Twee Nederlandse bedienden van de Werbestelle komen in de bevolkingsboeken de namen overschrijven van de vrouwelijke inwoners tussen 18 en 25 jaar. «Dit werk gaat natuurlijk weken duren», commentarieert Cryns, «Zij vertellen aan de bedienden dat men ook een fischestelsel gaat aanleggen van deze meisjes, en dat ze allemaal naar Duitsland moeten gaan werken. Wat gaan we nog allemaal beleven.»

Eind december 1943 organiseert Winterhulp een groot kerstmaal voor bejaarden.

SINT-NIKLAAS ANNO 1943

- 8 december 1943
- De politie stelt tijdens een huiszoeking bij een breigoedfabrikant in de Broedersstraat zware inbreuken vast tegen de verkoopsvoorschriften voor textielwaren. 7.244 pullovers, 6.000 sjerpen, 132 damesvesten en 100 damesrokken, die op de zwarte markt aangekocht werden voor rekening van de Duitsers, worden in beslag genomen en in een politiebureau opgestapeld. 's Namiddags worden de aangeslagen goederen weer opgeladen door de Feldgendarmerie.
- 16 december 1943
- Op een clandestiene bijeenkomst van de plaatselijke leiding van het Onafhankelijkheidsfront en het Geheim Leger worden richtlijnen uitgewerkt voor een eventuele bevrijding van de stad. Er wordt beslist dat de leden van anti-vaderlandse groeperingen gearresteerd en in de Weylerkazerne ondergebracht moeten worden. Tijdens dezelfde vergadering brengt Jean De Niel, tijdelijk bediende op het Arbeidsambt en Geheim-Legerofficier, een Duitse missive ter sprake, waarin vrijwillige arbeidskrachten gevraagd worden voor bouwwerken aan de verdedigingslinie in de kuststreek en aan de Scheldemonding.
- 16 december 1943
- Emiel Van Haver wil paal en perk stellen aan het betalen van stadsvoorschotten voor door de Duitsers gemaakte kosten. «Een stad, die zelf moet uit leenen gaan tot onderhoud van haar eigen huishouden, kan zich de luxe niet permitteeren geld te verschieten, vooral wanneer het na twee jaar nog niet is uitgemaakt wie zal terugbetalen: Financiën? Belgische of Duitse diensten [?] [...] Wij moeten daarmee kort spel maken», schrijft Van Haver in een nota aan bureauchef Alfons Stoop. Hij doelt hiermee op de uitgaven voor de Duitse landbouwconsulent en op de lonen voor de bewakers van het vliegveld op de Ster.
- 17 december 1943
- In overleg met de Bezettende Overheid heeft het Stadsbestuur besloten enkele kruispunten tijdens de verduisteringsuren weer te verlichten «ten einde aan de bevolking enkele punten te geven waarop zy zich zouden kunnen richten». Het Stationsplein en de kruispunten van de Antwerpse Steenweg, Mercator- en Truweelstraat, zullen van 5 tot 6 uur 30 en van 18 tot 23 uur 30 met de voorgeschreven blauwe elektrische lampen verlicht worden. Op een paar andere plaatsen worden blauw geverfde gaslantaarns geïnstalleerd.
- 20 december 1943
- Het Schepencollege besluit om vanaf 1 januari 1944 een jaarlijkse bijzondere vergoeding van 4.000 frank toe te kennen aan de inkwartieringsbeambte. De man in kwestie moet immers buitengewone en uitzonderlijke dienstprestaties leveren voor de Kreiskommandantur «gelet op de groote sinds weken aanhoudende troepenbewegingen». Hij moet permanent ter beschikking zijn van de Kommandantur, ook 's nachts en op zon- en feestdagen.
- 21 december 1943
- Uit een verslag van de controlediensten van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie blijkt dat de fruit- en groentenmarkt nogal chaotisch verloopt. De aanvoerdagen en de uurregeling worden niet gerespecteerd. Zo komt het vaak voor dat groothandelaars te laat toekomen - rond 17 uur in plaats van om 14 uur -, als de meeste kleinhandelaars al vertrokken zijn; de verhandelingen en formaliteiten gebeuren dan bij lantaarnlicht, wat een degelijke controle uitsluit.
- 31 december
rond 13 uur
- Het Stadsbestuur neemt de nieuwe slachtveemarkt officieel in gebruik. Te dier gelegenheid wordt in «De Stad Leuven» op de Markt een copieus diner gereserveerd, wat grote beroering verwekt onder de gewone burgers.

